

ЗНАМЕНИТІ УКРАЇНЦІ

ІГОР
КОЛЯДА

**ВАСИЛЬ
СИМОНЕНКО**

FOLIO

ЗНАМЕНИТІ УКРАЇНЦІ

ІГОР КОЛЯДА

**ВАСИЛЬ
СИМОНЕНКО**

Харків
«Фоліо»
2020

УДК 929.821.161.2

К62

Серія «Знамениті українці» заснована в 2009 році

Художник-оформлювач

О. А. Гугалова-Мешкова

Коляда І. А.

К62 Василь Симоненко / Ігор Коляда; худож.-оформлювач
О. А. Гугалова-Мешкова. — Харків: Фоліо, 2020. — 121 с.:
іл. — (Знамениті українці).

ISBN 978-966-03-5098-4 (Знамениті українці).

ISBN 978-966-03-9424-7.

Відомі слова Євгена Сверстюка про те, що «Симоненко належить до тих людей, чії біографії треба вивчати як частку історії України». Тієї України, яка вміє вистояти в лихоліттях і знову розправити крила. Одного з найвідданіших її співців теж не оминула лиха доля: жорстокі часи сталінських репресій, страхіття війни, жажливі умови існування. Та водночас юнак завважував дивосвіт рідної природи, всотував багатство народної творчості. Випробування не позбавили його щедрості душі, теплої усмішки. Йому було даровано аж надто коротке життя: він тільки виписувався, тільки починався — і залишив по собі спогад на всі часи поки світ промовлятиме: «Україна». Чому? Досить прочитати біографію Поета.

УДК 929.821.161.2

ISBN 978-966-03-5098-4

(Знамениті українці)

ISBN 978-966-03-9424-7

© І. А. Коляда, 2019

© О. А. Гугалова-Мешкова, художнє
оформлення, 2020

© Видавництво «Фоліо», марка
серії, 2009

Присвячую
Василині Миколаївні Хайруліній —
моєму педагогу-наставнику,
що слугує прикладом самовідданого
учительського служіння.

«Василь Симоненко належить до тих людей, чії біографії треба вивчати як частку історії України».

Євген Сверстюк

I Родовід Василя Симоненка¹

Мав сильну і горду вдачу —
Наш батько, Щербань Трохим,
Умів так давати здачі,
Що всі рахувалися з ним.

В. Симоненко «Прокляття»

Василь Симоненко по материнській лінії належав до роду з прадавнім козацьким корінням, витоки якого сягають XVIII ст. Серед прародичів — гречкосії й кравці, писарі й шевці, кожум'яки й теслі. Усі чоловіки вирізнялися дужістю, силою, гордістю. Рід мав низку гілок, які нараховують 71 представника: Панащуки, Галичі, Онішки. Його засновником був чотири рази прадід волосний писар Панас Щербань. Тож по-селянському всіх і кликали — Панащуками.

¹ Матеріал цит.: Сердюк — Баран Л. Літопис Щербанівського роду, роду В. А. Симоненка. — Черкаси: «Відлуння — Плюс», 2003 — 64 с.

З Панащуківської гілки Щербанівського роду походив прапрадід Федір Григорович Щербань (онук Панаса Щербаня), козак родом з с. Новаки, що на Лубенщині (нині Полтавська обл.). Двір Панащуків розташовувався на кутку Корені наприкінці села Новаки, що межа в межу з с. Біївці. Хата стояла біля шляху до Лубен, менша частина городу та саду біля неї була на рівнині, а більша — в долині, де протікала річка Новачка. У народних переказах від сивої давнини її зображали не тільки повноводною, а й судноплавною.

Прапрадід В. Симоненка козак Федір Щербань, за родинними переказами, був високий, кремезний, дуже чорнявий, розумний та мудрий, а ще й досить освічений: обіймав посаду волосного писаря у волості Тарандиці Лубенського повіту. Одружився з єдиною донькою в козацькій родині Сизоненків (Сизьонки) — дуже вродливий Ганнусі Сизоненко і пристав до неї в прийми в село Біївці Лубенського повіту. Так започаткувалося відгалуження Щербанівського роду в селі Біївці.

Дати народження та смерті Федора та Ганнусі Щербанів не збереглися: у XVIII ст. народилися, а у XIX ст. — пішли із життя. Проте в Новаках і Біївцях про них добре згадували ще довго, кажучи: «були хоч куди козаками». Своїм нащадкам вони передали козацьке завзяття, вроджену мудрість, а ще вроду та чорнявість. Щербані з давніх-давен славились тим, що попри спокійну вдачу, одразу давали відкоша всім, хто наважувався несправедливо їх зачепити. Гідність у роду цінувалася дуже високо. Так було завжди, і це знали всі...

Федір та Ганнуся Щербані народили чотирьох синів: Антона, Івана, Михайла й Трохима. Прадід В. Симоненка наймолодший — Трохим — з'явився на світ 1829 року і прожив коротке життя. Під

час будівництва хати тягав дубові колоди, надірвався й незабаром помер. Йому не було й пів сотні літ. Трохим Федорович Щербань походив на батька — кремезний, високий, дужий, мудрий. Одружився з високою, ставною, чорнявою та вродливою Варварою Максимівною Остапенко.

За родинною легендою в неї зберігалася царська грамота, отримана її батьком за військові заслуги, яка давала йому право (прапрадіду В. Симоненка, Максимові Остапенкові) бути дворянином. Згодом грамота перейшла на зберігання до їхніх синів — Петра та Федора. Але хлопці не надали тому паперу ніякого значення, а коли згадали й почали шукати, то не знайшли.

Мати В. Симоненка, Ганна Федорівна Щербань-Симоненко, яка померла на 90-му році життя, згадувала, як під час Першої світової війни її бабуся шукала гербову грамоту на приналежність їхнього роду до дворянства. Імовірно, дід Трохим крутив із того царського паперу цигарки-самокрутки. «Та й навіщо вона здалася, коли дід і бабка все життя поралися коло землі — як усі односельці», — казав Василь, але згадував, що чув багато переказів про свій рід, про дворянську грамоту, котру заховали «за совітів» його діди та так потім і не знайшли.

Варвара Максимівна Остапенко-Щербань зналася на лікарських рослинах. До її хати частенько навідувалися хворі з Біївців та ближніх сіл. Та перш ніж дати їм цілющих трав, вона садвила їх під іконами на ослін і читала замовляння. А ще була знаменитою повитухою: майже всі діти в Біївцях вважали її своєю бабусею, бо вона їх «зловила» при народженні. Її кликали породіллі з панських родин та сімей священників, особливо, коли пологи були тяжкими — у Варвари Максимівни завжди було все гаразд. Усі набуті знання та вміння вона залюбки передавала нащадкам, зо-

крема й матері Василя Симоненка — Ганні Федорівні Щербань-Симоненко.

Трохим Федорович та Варвара Максимівна Щербані мали шестеро дітей: Катерину, Одарку, Панаса, Дмитра, Петра і наймолодшого Федора. Проте виросли лише двоє найменших синів Петро та Федір — 1874 і 1876 р.н.

Померла Варвара Максимівна увечері на Івана Купала — 6 липня 1918 року, на 81-му році життя при невістках: Парасці Павлівні, дружині Петра, та Варварі Потапівні, дружині Федора. Сини були на війні, тому не змогли закрити очі своїй нені.

Василевий дід, Федір Щербань, взяв від батька міцне здоров'я та силу, а від матері — мудрість і різноманітні здібності. У дитячі роки освіти здобував завдяки товаришуванню із сином біївських панів Поручченків. Жили вони близько. Панського сина вчитель навчав грамоти вдома. А малий Федір тим часом стояв під вікнами кімнати й усе уважно запам'ятовував.

«Мій батько самотужки вивчив грамоту, багато читав, — згадувала мати В. Симоненка Ганна Федорівна. Його увагу привертав навіть шкільний підручник географії чи історії. Ось чому сусідські діти (та й Василь із ними) тихцем сміялися: «Дід Щербань готується до екзаменів...». Був такий начитаний, що до нього приходив поважний суддя із сусіднього села Тарандинці, щоб погомоніти про се про те. Я пам'ятаю, що якось вони пів дня сперечалися про історію утворення Пруссії... Коли ні з ким було поговорити, мій батько нудьгував. «Тату, — кажу йому, — сходить на вулицю, на колодки...» А він, було, відкажує: «А чого я туди піду? Щоб іще раз послухати Приську Лавренівську, як її сватали?..» Він не любив дурної балаканини і дорожив словом, наче добрим людським ділом. Так бувало скрізь, коли він працював фінагентом (зразу

після революції), землеміром, рахівником чи секретарем сільради»².

Свої різнобічні знання, мудрість життєвого досвіду передав єдиній дочці Ганні Федорівні, а згодом і внукові — Василеві Симоненкові. Та не тільки до наук мав талант Федір. Разом із братом Петром вони багато вишивали й рушників, і сорочок, бо їхні сестри Катерина та Одарка, які мали б це робити, — померли. Причому не тільки хрестиком, а й лиштвою, різними прутиками, вирізом та вирізовкою.

Одружився Федір Трохимович Щербань 1904 року з напівситотою Варварою Потапівною Сурмило (народилась у грудні 1875 р.) з села Калайденці. Вона теж походила із заможної козацької родини. «Мої батьки, — пригадувала мати В. Симоненка Ганна Федорівна, — Федір Трохимович та Варвара Потапівна — замолоду обоє були високими, ставними та вродливими. Як проходили по селу, то всі біївчани заглядалися їм услід...». Варвара Потапівна Сурмило-Щербань мала дуже густе темно-каштанове волосся, а її довгі коси досягали нижнього рубця довгої спідниці. Могла їх розчесати тільки гребінкою, якою микають мички з конопель та льону для прядіння.

Варвара Потапівна мала добру й щедрю вдачу. Дуже любила дітей — і своїх, і чужих. «Дядина Варвара Потапівна, — згадувала Марія Петрівна Щербань, — так гарно вив'язувала дівчат шовковими хустками, що до неї в свята шли всі дівки. Так вив'язувати в с. Біївці більше ніхто не вмів. Тоді спеціально для вив'язування були дуже гарні хустки з натурального шовку з чорною основою і темно-червоним пітканням, з синьою основою і рожевим пітканням».

² Сом М. З матір'ю на самоті. — К.: Смолоскип, 2005 — С. 16.

Федір Трохимович та Варвара Потапівна мали чотирьох дітей: Мелашку, Михайла, Павла і Ганну. Залишилась одна донька — Ганна Федорівна Щербань. Вона згадувала: «Були в мене сестри і брати, але померли ще дітьми. Рано — у сорок два роки не стало моєї матері. А батько дожив до глибокої старості. Помер він у 1949 р. — на 76 році життя».

Федір Трохимович вдруге не одружувався. Пояснив дочці: «Яку жінку я не візьму, вона тобі матір'ю не буде. Тож будемо якось жити самі, без мачухи». Він дуже любив і жалів свою єдину доньку Ганну.

Приблизно 1925 року на своєму дворі Федір Трохимович побудував нову хату. У цій хаті народився Василь Симоненко.

II Василева Мама

Я хотів би, як ти прожити.
Щоб не тліти, а завжди горіть,
Щоб уміти, як ти любити,
Ненавидіти, як ти уміть.

В. Симоненко «Матері»

У родині Федора Трохимовича та Варвари Прокопівни Щербань року 1910-го, місяця вересня, у 16-й день знайшлася дівчинка, яку нарекли Ганною. Батько постійно пропадав на роботі, а мати дівчинки мала хворе серце, тому передовсім вихованням доньки опікувалася бабуся — Варвара Максимівна Остапенко-Щербань. Бабця Варвара знала силу-силенну цікавих історій і Ганнуса залюбки слухала її оповідки. Таке спілкування спонукало дівчинку прислухатися до мови односельців, придивлятися до обрядів, зачувати народні пісні, навчатися різних способів лікування.

Серед однолітків її вирізняла добра пам'ять і спостережливість. Вона дуже любила народну мудрість. Багато всього, що живе в українському народові, знала від свого батька, Федора Трохимовича, дещо від бабусі, Варвари Максимівни, односельців, зокрема від Садового Лавріна — свекра знаменитої баби Онисі. Дід Лаврін був живою скарбницею всього народного.

Згодом Ганна Федорівна збере чимало прислів'їв, приказок та примовок, записавши їх в окремий зошит під назвою «Перлини поміж людей». Свої записи вона спорядила словами: «Люди на-

роджуються і вмирають, а прислів'я летять через цілі століття. Ніхто не знає, хто перший випустив цю пташку, що має такі міцні крила».

Перлини народної мудрості, що записала Ганна Федорівна, мають непересічне значення. Вони ті промінчики, якими висвічує поезія її сина. Ось звідки черпав мудрість та образність вічно молодий витязь української літератури, ось звідки його велика любов до рідної мови, яку він, помноживши на свій талант, передав людям у чистих гранях поезії.

Розгорнімо й ми цей зошит та прочитаймо, що: «Багатство тимчасове, а горе вічне. Батіжок купив, а конячку — потім. Важко дише, та казна чи вмре. Гість недовго буде, та багато побачить. Два коти в мішку не помиряться. Збирається, як свекор пелюшки прати. Краса до вінця, розум — до кінця. На проханого гостя треба багато місця. Не радій, як знайдеш, не плач, як загубиш. Не сокира теше, а майстер. Ой, як мені набридло лагідною бути, хоч би хутчій заміж вийти. Пройшла, як свиня, то хоч би хрюкнула. Радуйся, макогоне, бо макітра тріснула. Скільки не плач, золота сльоза не впливе».

Дитинство матері В. Симоненка припало на вихори Української революції, братовбивчого протистояння та роки утвердження більшовицької влади з її комуністичними експериментами на селі та боротьбою з упокоренням українського селянства. Унещасливило її дитинство й рання смерть матері, без любові та турботи якої вона залишилась у 15-річному віці.

Ганна Щербань мріяла вчителювати. «Із самого малечку мені думалось вивчитися на вчительку. Закінчила три класи церковно-парафіяльної школи в Біївцях, а потім до сьомого класу вчилась в ШКМ — школі колгоспної молоді», — розказувала Ганна Федо-

рівна на схилі літ. Наче все складалося щасливо — після шкільного навчання дівчина вступила до Лубенського інституту народної освіти. Проте довго пробути їй тут не довелося

На шляху заповітної мрії юнки став закоханий у неї односелець Іван Перелай, теж студент. Хлопчина так розпалився, що вирішив Ганну взяти за себе. Однак дівчині він не подобався, а настирливі залищання дедали більше драгували. Тоді Іван вирішив гордючку провчити — добився, що її виключили з інституту.

Дехто з дослідників припускає, що ображений Іван повідомив дирекцію інституту про дворянське походження Ганни, яка його ретельно приховувала. Також хлопчина міг донести про перебування Федора Трохимовича у війську Симона Петлюри, що воював проти більшовиків.

Тож довелося недавній студентці повертатися до своїх рідних Біївців. «Ну, що було робити? Знову пішла до школи — закінчила восьмий клас в Тарандинцях. Це там, де мій Вася закінчив десятирічку. Там же я два роки вчилася в школі крою і шиття. Спасибі батькові — продав корову та купив мені швейну машинку», — згадувала Ганна Федорівна. Вона мріяла стати вчителькою, а пощастило тільки повчитися на курсах крою й шиття. На старенькій зінгерівській швейній машинці шила весь одяг синові (крім пальта) й обшивала односельців, заробляючи на хліб дитині й старому батькові.

Якщо хтось журився, що малувато тканини, йому говорили: «Понеси шити до Гальки (Ганни Федорівни), вона пошіє так, що і гарно буде, і тканини вистачить, і одіж буде не тісною». Майстриня до глибокої старості «шила усе сама — крім пальта». Називала машинку своєю годувальницею. Вона була дуже схожою на свою бабцю Варвару Максимівну: спокійна, урівноважена,

сильна духом і з великою жадобою до знань. Варвара Максимівна також прищепила своїй онучці пошану до народної медицини, тому вона й товаришувала з сільським знахарем Лавріном Садовим, який був свекром Онисі, яку Василь Симоненко увічнив у вірші «Баба Онися».

Матері Василя Симоненка також генетично передалися мистецькі здібності роду. Тому Ганна прагнула духовного зростання. Ставши на порі, володіла гроном талантів. Усю свою молодість провела на сільській сцені, співаючи та граючи в аматорських виставах. За переказами була «неперевершеною» у ролях Наталки Полтавки, циганки Ази, інших героїнь.

Невисока, білява, із синіми очима дівчина, до того ж вельми розумна, запала в серце не одному парубкові. Багато хлопців із навколишніх сіл засилали старостів, серед них — і директор школи, й інспектор народної освіти. Та в гурті сільських парубків найбільше виділяла високого, чорнявого, вродливого Андрія Леонтіївича Симоненка із села Новаки. Він гарно малював, добре тримався на сцені.

Ганна розпізнала в ньому тонку художню натуру й обрала своїм нареченим. «...парубком Андрій залицявся відразу до двох дівчат: Марії Вобли та Ганни Щербань: обидві завагітніли. Приходив до Марії, обіцяв одружитись, якщо вона дасть грошей, щоб заплатити Ганні за відмову одруження (в рахунок аліментів), потім ішов по гроші до Ганни, кудись їздив, заводив нові залицяння до дівчат та жінок. До Ганни Федорівни та сина Василя іноді навідувався та обіцяв, що повернеться, і житимуть разом. Ганна Щербань від таких відвідин відмовилась — виростила, виховала та вивчила сина сама. На селі вважали, що Василь начебто «нагуляний», але це зовсім не так — по батькові він Андрійович, його прізвище — Симо-

ненко. Батька мав і на нього був схожий, продовжив рід Симоненків. Але, на жаль, Василь виростав напівсиротою при живому батькові, який за чутками, останні роки життя проживав на Лубенщині»³.

Через молодість, брак життєвого досвіду дівчина не побачила того, об що згодом спіткнулася: Андрій ще не подорослішав. Він, наче підліток, шукав насолоди в чуттєвих стосунках, тож не міг взяти на себе відповідальність за інших, створити сім'ю. Тому завжди тікав від сірості, занудливих буднів родинного життя. Обов'язки його лякали. Тому таким неміцним виявилось їхнє єднання. «Андрій Леонтійович був сільським вчителем, гарно малював, був учасником драмгуртка, продавцем у лавці (сільському магазині). Торгував недовго».

Барто завважити, що народженню сина Андрій зрадів. Він дав йому своє прізвище, тримав на руках, голубив. Обіцяв Ганні: ось-ось наведе лад у справах і перейде до неї жити. Робота в сільській лавці потребувала від Андрія частих відлучень до міста. Усе він кудись їздив, заводив нові знайомства з дівчатами та жінками. Траплялось, що довго затримувався з невідомих причин. Повертався наступного дня, а то й за кілька.

Одного разу, коли Андрій зайшов на подвір'я Федора Щербаня, Ганна його до хати не пустила. Сказала, що сама виховає сина. «Під час війни Андрій Леонтійович був капітаном, командував військовим підрозділом. Одного разу не підкорився вищому військовому начальству у чомусь і за це на багато років був позбавлений волі, і перебував на Півночі. Але все-таки його дії, мабуть, не були поганими, була, гадаю, лише непокора. Бо інакше й плата за той

³ Панченко В. З любов'ю до поета / Режим доступу: https://www.picuki.com/tag/Vasyl_Symonenko

вчинок була б тяжчою. Адже це була війна. Після звільнення Андрій Леонтійович приїхав у м. Черкаси до сина Василя Андрійовича та Ганни Федорівни. Тоді Василь уже сам став батьком. Василь прийняв-привітав його, щедро пригостив, великодушно запросив переночувати, а вранці сказав так: «А тепер, батьку, будьте здорові. Ви пізно прийшли до мене. Я в дитинстві виглядав Вас кожної днини». Та вийшло так, що спільно їм усім не випало жити і розлучила доля їх уже назавжди... Хоч він уже був від них недалеко, та зв'язку не мав»⁴.

За версією Е. Кухаренка, черкаського журналіста, що був знайомий з поетом, остання зустріч В. Симоненка з батьком мала таке завершення: «Свого рідного батька Василь не пам'ятав, ніколи не заводив розмови про нього. Коли Василь став на ноги, отримав квартиру в Черкасах, батько об'явився. Прийшов і звернувся до нього: «Синок». Василь мовби заляк, а тоді відповів: «Я не знаю, хто ти такий». Відвів його на вокзал, купив квиток і каже: «Забудь сюди дорогу, у мене немає батька»».

Черкаський журналіст М. Сніжко у своїх спогадах завважував: «А коли Василь одружився і вже мав квартиру, Олесик вже був — раптом цей Андрій появився. Прийшов покаяться. Просився, щоб Ганна Федорівна назад прийняла. А Василь вже ж це все пережив і сказав йому: «Щоб ми тебе, батьку, не бачили! Я тебе не знав і тепер до побачення!». Вони не сварилися. Василь його провів на вокзал і все. А мати — це феномен. Вона прожила 90 років і жодного разу не давала ознак, що вона закохалася, чи привела Василе-

⁴ Матеріал цит.: Сердюк — Баран Л. Літопис Щербанівського роду, роду В. А. Симоненка. — Черкаси: «Відлуння — Плюс», 2003 — 64 с.

ві нового батька. Це феномен був однолюбства. Вона цього гуляку любила. І не зрадила до самої смерті»⁵.

Згодом Ганна Федорівна, підсумовуючи свої стосунки з Василевим батьком зазначить: «То не батько, а вітер, прилетів — і полетів, а нам із малим Васею завдав багато болю і клопоту»⁶. В одному із віршів Василь Симоненко напише: «В мене була лиш мати, / Та був ще сивий дід, — / Нікому не мовив «тату» / І вірив, що так і слід».

Після війни до Ганни з сусіднього села Новаки засилав сватів високий кремензний, із синіми, як весняне небо, очима, Олексій Дмитрович Лисенко. Селяни позитивно його характеризували: розумний, хазяйновитий, роботящий. Ганна за Олексія не пішла, хоч той хотів усиновити Василька. Вона усталилася на думці не виходити заміж. Вважала, що тільки за таких умов свій вільний час зможе присвятити вихованню сина. Своєму свідомому вибору ніколи не зраджувала. Василь залишався єдиною радістю, вогником, що грів її душу.

1930 року в Біївцях створили колгосп, де Ганна Федорівна працювала загалом 26 років на різних роботах. А вдома обробляла город, доглядала тварин, лагодила огорожу, ремонтувала хату. Взимку шила. У неділю та свята записувала влучні вислови, прислів'я. Збирала легенди. «95-й рік живу в с. Горобії, працювала в колгоспі «Червоний ударник», у рільничій ланці разом з мамою В. Симоненка Ганною Федорівною, яка проводила політінформації, розповідала новини. Іноді співала, мала гарну пам'ять, добре знала та збирала народну мудрість, а ще шила модний жіночий одяг» (зі спогадів О. Коломієць).

⁵ Сніжко М. Інтерв'ю: «Аби він прожив більше, то був би, як Шевченко» — Микола Сніжко про Василя Симоненка / Режим доступу: <https://Захарко.livejournal.com/79185.html>

⁶ Сом М. З матір'ю на самоті. — К.: Смолоскип, 2005 — С. 21

У січні 1949 року помер її батько Федір Трохимович Щербань. До літа 1952 року Ганні по господарству допомагав син, а потім поїхав до Києва здобувати вищу освіту. На ніжні жіночі плечі повністю лягло ярмо селянської праці. Та невідомо, що було важче — Ганна до дна випила гірку чашу жінки-селянки, за яку вже нікому було заступитися.

В українському селі тоді відверто насміхалися й зневажливо ставилися до матері-одиначки. Ганну Федорівну називають «Галькою», її духовні запити викликають у односельців осуд: «Росли роки. / Росло твоє чекання. / Печаль смоктала радощі твої, / І над твоїм / Розстріляним коханням / Безглуздо реготали солов'ї. / Та право материнства — За тобою! / І син в колисці пісню наслуха. / Хай вузьколобі / Звуть його ганьбою, / А лицеміри — пасинком гріха. / Нехай духовні покидьки / Й заброди / Байстрам, безбатченком / Назвуть твоє дитя, / Найтяжчий злочин — / Вкрасти у народу / Тобі довірене життя. / Мадонно мого часу! / Над тобою / Палають німби муки і скорбот, / І подвиг твій, / Обпечений ганьбою, / Благословив розстріляний народ» (В. Симоненко «Одинока матір»).

З ініціативи сина 1957 року вона переїздить до Черкас. «Якось Ганна підійшла до мене та й каже: «Поїду жити до сина в м. Черкаси, хочу швиденько спродатись». Не розумію, чого поспішаєш? „Хочу поселитись перша, Василь буде одружуватись, обіцяють квартиру, то щоб невістка не докоряла, що мене взяла в сім'ю. Краще, як ми з сином приймемо молоду до родини по старовинному звичаю. Адже у мене один син!”» (Зі спогадів О. Коломієць).

Ганна Федорівна незабаром виїхала до Черкас. «Малюсю. І раджу тобі краще привикати до думки, що будемо жити з матір'ю, а не вигадувати небилиць. Мати в мене одна, і я в неї один. Ти повинна її любити, бо ж мені й тобі зла не багатиме... Ясно, Люсьок?»

(з листа В. Симоненка до дружини Л. Півторадрні). У Черкасах вона перебуває на повному утриманні свого 22-річного сина, який до того ж не мав власного житла. За пару років Симоненкові дали квартиру.

Але перш ніж отримати ключі, він повинен був упродовж місяця працювати на будівництві. Цей термін співробітники редакції та Василеві друзі вирішили скоротити до одного дня, відпрацювавши за нього гуртом. Увечері втомлена, але весела ватага, ввалилася до помешкання, яке займала родина Симоненка.

Згадує Лілія Шитова: «Тут і з'явилась МАТИ. У світло-квітчастій українській хустині, з урочистістю на строгому, спокійному обличчі, вона вклонилася нам, подякувала за товариську допомогу в життєвому ділі, і, подавши чистий рушник, запросила до обіду. На наші ніякові заперечення твердо вимовила: «У добрих людей так годиться». І ми, притихлі, підкорилися... Мати так само припрошувала нас, зустрічаючи на порозі, і тоді, коли Василя не стало. Бліда, сувора, велична навіть у своєму незносимому горі, залишившись одна на білім світі, вона тихо до кожного промовляла: «Заходьте, люди добрі, до нашої хати, Василь любив гостей... Заходьте, пом'яніть мого сина...».

Ганна Федорівна допомагала невістці вести господарство, няньчилася з онуком. Син поважав матір, учився в неї стійко переносити труднощі, деякі риси її характеру прагнув перейняти. Василь Симоненко багато своїх віршів присвятив Ганні Федорівні. 16 листопада 1962 року, за рік до смерті, складає їй подяку за дароване життя: «Скільки б не судилося страждати, / Все одно благословлю завжди / День, коли мене родила мати / Для життя, для щастя, для біди. / День, коли мої маленькі губи / Вперше груди мамині знайшли, / День, що мене вперше приголубив / Ласкою проміння із імлі. / Як мені даро-

вано багато. / Скільки в мене щастя, чорт візьми! — / На землі сміятись і страждати, / Жити і любити поміж людьми!».

Їй довелося пережити найстрашніше материнське горе — поховати єдиного сина. А потім цій простій українській селянці довелось цілих 15 років вести боротьбу із «черкаськими можновладцями, графоманами та ревливими охоронцями обкомівського сідла» проти замовчування творчості свого сина — патріота України Василя Симоненка. Ганна Федорівна не мирилася з такою несправедливістю, жалілася Василевим друзям, писала листи.

За словами М. Сома, вона жила в Черкасах, «жахливому кублі московських зайд і шовіністів, хитрих і підступних малоросів — перекинчиків. Їх єднала злість на те, що мати В. Симоненка щодня ходить на могилу свого сина («буржуазного націоналіста»), приймає у своїй квартирі київських поетів (також «ворогів радянського народу»), пише скарги у Москву і Київ». Мати дбала про пам'ять і славу свого сина. Вела активне життя, виступала перед школярами та студентами, на багатолюдних зібраннях. Не відмовлялася зустрічатися з письменниками, журналістами, науковцями. І в тому, що про Василя Симоненка зібрано багато спогадів, велика заслуга його матері.

Доживала віку мати Василя Симоненка у Черкасах на бульварі Шевченка, у будинку 345, квартирі № 3. Хоч мешкала сама, але не була позбавлена турботи рідних. Щороку 8 січня друзі Василя Симоненка збиралися в її невеликій вітальні. 5 листопада 1996 року в Ганни Федорівни стався інсульт зі всіма його трагічними наслідками. Біля хворої поперемінно сиділи рідні: онук Олесь, його дружина Ніна та дочка Мирослава. Доглядала хвору також невістка Людмила й племінниця Люба Сердюк-Баран. Згодом лікар дозволив Ганні Федорівні ходити. Але їй важко давалася мова, пам'ять теж підводила.

Василь Симоненко немовби передбачав страждання матері, яка його переживе: «Я горя на світі зазнав багато / Страшнішого ж горя нема, / Ніж те, коли старість мати / В домівці стрічає сама» (з вірша «Баба Онися»).

«Стара хвора жінка. 5.11.1996 року в неї стався інсульт, який порушив мову, пам'ять, рухи. Ходити тоді могла, але ми їй не дозволяли, був постільний режим. Лежала. Коли лікар дозволив ходити, Ганна Федорівна ходила по квартирі, і пробувала чистити картоплю, щось перекладати. Говорити і запам'ятовувати було їй важко. З самого початку хвороби з Ганною Федорівною була вся наша родина: Олесь з сім'єю, я та Людмила Павлівна — невістка. Люся померла. Зосталися біля Ганни Федорівни Олесь з сім'єю та я. Важка старість. Та треба все переживати, хоч це дуже нелегко... Хоч Ганна Федорівна й не була самотньою, але їй не вистачало її єдиного сина В. А. Симоненка, якого ніхто і ніколи не замінить, як би не старався». (Зі спогадів Л. Сердюк-Баран).

Цікаві спогади про матір Василя Симоненка залишив його побратим ще за часів студентства Микола Сом: «Вона перша зрозуміла синове безсмертя. Колись на цвинтарі в Черкасах вона сказала, ніби зав'язала: «Коли Вася був малим, то належав тільки матері, а тепер Симоненко Василь Андрійович належить усій Україні».

Проживши тяжке життя, о 9:00 ранку 29 березня 1998 року Ганна Федорівна Щербань-Симоненко упокоїлась на 88-му році. Поклали її поруч із сином.

«Матір з великої букви. Матір з великого болю», — назвав Микола Сом матір свого друга Василя Симоненка, який увіковічив її образ у своїх поезіях: «Лист», «Матері», «Ти питаєшся, матусю», «З дитинства», «Розмова», «Проводи», «Вже два десятки стукнуло хлопчині».

III

Мала батьківщина поета

«Бо у мене стукотить у грудях
Грудочка любимої землі...»

В. Симоненко «Грудочка землі»

Усі ми є часткою предковичної землі — колиски нашого життя. Хтозна, чи можна знайти в світі кращий куточок, аніж ті місця, звідки ми родом... Тут нам уперше повіяло запашним вітром, теплом рідної землі, продзвеніло у вухах пташиним щebetом і колисковою піснею. А потім — із заповітним словом — передалась і свята мудрість поколінь, і незнищенні звичаї, й давно відшумілі події, й запорошені часом постаті далеких пращурів.

Одним із найчарівніших куточків не лише Полтавщини, а й усієї Центральної України вважається Лубенщина. Вона належить до тих історичних земель, навколо яких формувалася Українська держава.

Історія краю тісно пов'язана з наміром князя Володимира Святославовича зміцнити кордони Русі-України. 988 року на високому пагорбі над Сулою було закладено фортецю та селище Лубно. Перша літописна згадка про місто датована 1107 роком. Зазнавало воно руйнувань і під час навали монгольської орди, й періоду українських визвольних війн, і нацистської окупації.

«Його край, його мала батьківщина... Північно-західна частина Полтавщини, Лубенський район, неповторний закуток, що дуже відрізняється ландшафтом від «степового краю І. П. Котля-

ревського» — так описав Василеву малу батьківщину письменник-полтавець В. Чемерис. «За Удаєм, на якому стоїть село, починається Чернігівщина. У нас лісів теж чимало, тому знаменитих полтавських степів змалку я не бачив» (з листа В. Симоненка до П. Ротача).

Лубенщина з її чистим небом і золотим сонцем, кучерявими вербами й струнками тополями, тихими ріками й запашними лугами, роботящими співучими людьми, соковитою говіркою й тисячолітньою історією — була колискою поета, отим найдорожчим, найріднішим куточком землі, яка не тільки породила його, а й дала крила для лету, а в душу — отой творчий заряд, що пізніше вибухнув із такою разючою художньою силою. У Лубенському районі розташувалося рідне село Василя Симоненка — Біївці, його Духовний острів.

Тут його діди-прадіди обробляли землю, рослили хліб. Рідні його Біївці (1702 року тут оселився козак Бій (Бей), від імені якого й пішла назва села) простяглися на правому березі уздовж неширокої долини річки Удаю на Полтавщині. Обабіч підносяться круті лісисті узгір'я. На в'їзді до Біївців ліворуч — горби, праворуч — простір аж до лісів у передгір'ї, де тече Удай. Попереду — урочище легендарного козака Бія, ліворуч — гора Лисак, на якій ховали перших у тих краях легендарних козаків.

Гора Лисак височить у центрі села — над садами й полями, над удейськими заплавами — звідусіль її видно. За однією з легенд, на горі Лисак є таке місце, де ніколи не вигоряє трава, бо там шведи колись закопали золотого коня. На одному зі старих дубових могильних хрестів написано: «Перехожий, не топчи мій прах, бо я вже дома, а ти ще в гостях». Останнім місцем спокою гора Лисак стала й для Василевого діда — мудрого Федора Щербаня.

«Його рідні Біївці — то віддалене від цивілізацій, степове, ще козацьке, село, що розкидало попід горами над болотом бідні, до-недавна вшиті соломою та очеретом курні білі хати в заплаві Удаю, на благословенній полтавській сіверській Лубенщині»⁷. «У наших маленьких Біївцях кожна латка землі — це якась дивовижна історія...», — згадувала мати Ганна Федорівна. І Василь припадав душею до відкритих і забутих народних джерел: до криниці Коцюбинсько-го, яка стоїть при березі Удаю — недалеко від рідної хати, до гори Лисак, немов зеленою шовковою травою, усіяну старими й новими легендами.

Славна історія й краса полтавського краю, народні думи, легенди й пісні стали невичерпними джерелами для зраненої поетової творчої душі: «Ті пісні найперше вчили / Поважати труд людський і піт, / Шанувать Вітчизну мою милу, / Бо вона одна на цілий світ. / З нею я ділити завжди буду / Радощі, турботи і жалі. / Бо у мене стукотить у грудях / Грудочка любимої землі».⁸ «Свої Біївці я не проміняю і на швейцарські Альпи», — щиро зізнавався своїм друзям поет.

Розлогі верби. Затишок і тіні
Під ними тихо плещеться ріка,
І дівчина замріяна й струнка
Стоїть на березі у сонячнім промінні.

«Біївці — особливий народ. Лагідний, тихий і миролюбний, але душею і словом палахкий, наче порох. Переказують, що

⁷ Дмитренко О. Духовний меч нації // Холодний Яр. Часопис Черкаської обласної організації Національної Спілки письменників України. — Черкаси: «Відлуння плюс», 2004. — С. 74

⁸ Сом М. З матір'ю на самоті. — К.: Смолоскип, 2005 — С. 21

вони — щасливий уламок сівери, племені, яке в праісторичні часи разом із полянами, кривичами, деревлянами пригорталось до Дніпра, Десни, Удаю з далекого Півдня. Сівера пракорінням тут навічно вросла, вросла, а коли ту людність (сіверу) до Паміру відкинув льодовик, то вона й через тисячоліття, мов ті птахи з вирію, знову повернулася на материзну, сюди, під трипільські святі вітри, дощі й сонечко. Тому всі смагляві, чорноволові, з гострим, жагучим карим, і зеленавим, небесним полиском з-під чорних брів та вій... Біля Парациної криниці, що над Удаєм, на горі, до двадцятих років нашого крутозламного століття любив ярмаркувати люд і не тільки з довколишніх, щедрих на рукомєсла, містечок і сіл. Звідусюд! Уявімо лишень — непередавана в слові краса: на високій горі жебонить криниця, а в криниці погойдуються на вітрі «сімко очеретин».

Чому саме «сімко», того ніхто не докаже. А от що жебонить у криниці цілюща вода, те знають усі. Біля цієї криниці вгамовували спрагу і Михайло Коцюбинський, і Юрій Яновський. Про неї вони писали... День і ніч ярмаркує неспокійна сірома! Ніч, а долина й гора вирують, гомонять, піснями-петрівками перекликаються: Ой петрівочка, мала нічка, / Не виспалась моя дівочка. / Не виспалась наша дівочка, / Шила хусточки до півночки. / Шила хусточки до півночки, / Ще й з червоної китайочки. / Ще й з червоної китайочки, / Своему милому подарачки... / ...Ой петрівочка минається, / Сива зозуленька ховається. / Сива зозуленька ховається, / Із соловейком прощається...

Місяць на небі, і світять свічки на гіллі дерев, на розлогих рогах і лине в самісінький Всесвіт під ясними зорями дивочар петрівки. Вона вся в коліскових біївських матерів, у купальських співах, уся в душі та слові Василевому. Бо він не міг не увібрати в себе те, що

берегли крізь віки для нього, нащадка, його прапрабабусі, прапрадідусі, його дід Федір, рідна матуся Ганнуся, його тітка Марія, Яків, односельці... Вони щиросердо обожнили П'ятницю, міфологічне божество води й прядіння, трепетно поклонялися перед Криницею, перед квіткою-крином, перед коровою... Справіку... Як бентежно та близько й через тисячоліття відгукується в тих словах «Крин-крина» назва цілої країни — України, згадаймо хоч би Тарасове, Шевченкове: «Радуйся, земле, не повитая Квітчастим злаком! Розпустись, Рожевим крином процвіти!»⁹.

У Біївцях, в оточенні добрих, сердечних і щирих односельців, у нелегкі воєнні й повоєнні роки, сформувались погляди, переконання і світогляд майбутнього поета, який стверджував, що «перетворює, оновлює і заквітчує землю тільки любов — любов до рідної землі, до людей, до праці». Земляки-біївчани стали героями його творів, своїми чесними, пристрасними й водночас простими рядками він дарував безсмертя бабусі Онисі, тітці Марії, вишивальниці Любі, матері Ганні, діду Федору.

Саме біївчани були для Василя тим живим, конкретним народом, до якого він звертав своє палке слово. Як і згодом його поетичну уяву живили «ніжні і замріяні пісні», даровані цією землею та його односельцями; гомінливі, трепетні ліси, що «здоров'ям напували, коли бродив у їхній гущині»; поля, що «задумливо шептали свої, ніким не співані пісні»; луги, «пропахлі сіном прілим», де «колись бродив між лепехою і спочивать сідав на купині», де дитиною «любив рвати квіти та майструвати лука в лозі».

⁹ Дмитренко О. «Згадує зрідка Черкаську осінь» // Холодний Яр. Часопис Черкаської обласної організації Національної Спілки письменників України. — Черкаси: «Відлуння плюс», 2004. — С. 74

Я вклонюся землі і скажу їй:
— Спасибі,
що мені ти прослалася, тепла, до ніг,
що не кінчилась ти на дідівській садибі,
але ринула вдаль тисячами доріг.

Біївці, Єнківці, Губське, Тарандинці — місця, які доля дарувала майбутньому поетові Василеві Симоненкові як малу батьківщину, — напрочуд гарні, давно обжиті українськими селянами, що за віки надбали великого духовного скарбу — пісень, казок, звичаїв, легенд. Маленькі Біївці над мальовничими берегами річки Удай з таємничими легендами про Беєве урочище, про дзвонкову криницю, про гори Паращина та Лисак назавжди увійдуть у поетичну уяву юного Василя Симоненка. Сповідуючись у своїй любові до цієї батьківської землі, на якій стоять «рідні хати, білі хати з хмелем при вікні», він нічого більшого не бажатиме, як «на цій землі... жити та на ній і вмерти»: «Я живу тобою і для тебе / Вийшов з тебе, в тебе перейду».

IV

Дитинство. Дід Федір

«В мене була лиш мати, та був ще сивий дід».

В. Симоненко

Різдво — день народження Господа нашого — одне з найвеличніших свят. В Україні традиції святкування Різдва Христового передавалися від покоління до покоління. Наші прадіди чекали на це свято весь рік і ретельно до нього готувалися. Саме на другий день Різдвяних свят, 8 січня 1935 року, в простій селянській хаті, що стоїть на єдиній вулиці понад Удаєм-рікою в селі Біївці народився майбутній Поет, талантові якого так і не судилося розкритися повною мірою.

Хлопчика назвали на честь ангела Василем — на українську землю явився Василь Симоненко. «Біографія у мене куца: народився 8 січня 1935 року в давньому козацькому селі Біївці на Лубенщині» (з автобіографії).

Не можна забувати, що ім'я, яким дитину назвали при народженні, впливає на її характер та й на долю також. До нас ім'я Василь прийшло з Давньої Греції, де раніше існувало як Басілейос, а пізніше набуло форми Василіос. У нинішньому варіанті воно з'явилося в період перських воєн. Згідно з цією версією, ім'я Василь означає «царственный» або «цар», «князь» і 117 разів зустрічається у святцях.

У нумерології імені Василь відповідає число 4. «Четвірки» найчастіше дуже мрійливі, вони ніби трохи відсторонені від світу. Люди

з цим числом дуже емоційні й чутливі, прагнуть дізнатися якомога більше про світ, який їх оточує. Водночас є чудовими співрозмовниками, хоч і мають свій погляд з будь-якого питання. «Четвірки» — надзвичайно цільні особистості, бо перебувають у гармонії зі своїм внутрішнім світом.

Василь у дитинстві дуже любить товариство звірів і пташок, йому й на думку не спадає образити беззахисну істоту. Він також улюбленець стареньких. Але спілкування з друзями переважає — йому конче потрібно постійно бути з однолітками. З ними він поступливий: хай би як важила для нього робота, проте першості в ній не запрагне, якщо це зачіпає честолюбні помисли друзів. Він сумлінно ставиться до своїх обов'язків і володіє хорошими професійними якостями.

У стосунках із жінками Василь прагне продемонструвати лицарські якості, і йому приємно, якщо його прагнення будуть відзначені.

Василь — людина обов'язку. У нього навіть думок не буде про розлучення, якщо виявиться, що в дружини не найкращий характер або вона погана господиня. Василь покірливо прийме всі побутові незручності й не скаржитиметься на свою долю.

Народження дитини для Василя — величезна подія. Його неповноють почуття в чомусь схожі з материнськими.

«Я народився звичайним способом, про що свідчать всі очевидці й офіційні документи, включаючи метричну довідку, яка констатувала цей факт тільки через 17 років. Перші мої кроки були сумними і трагічними. Утиски і несправедливість терпів навіть від рідних, які всіляко попирали мої громадянські права, їх зухвальство дійшло до того, що вони не дали мені права голосу навіть на тривалій нараді, де фактично визначалася моя доля.

Василем назвали мене без моєї згоди, не запитали навіть для ввічливости. Між тим, для мене це питання мало принципове значення. Я не бажав бути Василем, я хотів бути Тарасом і носити прізвище — Шевченко. А якби я був Тарасом Шевченком, то мав би „Кобзар” і не морочив би зараз голови над віршами. Тільки завдяки віроломності моїх предків ти, Анатоль, маєш насолоду читати цю римовну й неримовну писанину. Якщо колись я таким же чудернацьким способом потраплю в хрестоматію, то надіюсь, що мудрі нащадки наші тобі, одному з перших моїх читачів, будуть співчувати не менше, ніж ненавидіти мене. Ця вичерпна автобіографія, написана спеціально для тебе і видана тиражем в 1 екземпляр.

Р. S. Можеш берегти як реліквію на заздрість всім букіністам і любителям диковихинок. Твій Симон» — жартома писав поет до свого приятеля, перекладача Анатолія Перепаді.

«Погляну у шибку: побачу намети / І тїнь од вікна до сусідських воріт... / Хїба ж не усі українські поети / У хаті злиденній з’явилися на світ?...» — уже по смерті Василя зауважить його друг від студентських літ поет Микола Сом.

Свої перші кроки малий Василько зробить у хаті, яку збудував на прадідівському обійсті 1925 року дід Федір. Вона цілком відповідає описові, який створив ще один геніальний син українського народу О. Довженко: «Напишу я слово про хату... Білу, з теплою солом’яною стріхою, що поросла зеленим оксамитовим мхом, архітектурну праматір пристанища людського. Незамкнену, вічно одкриту для всіх без стуку в двері, без „можна?” і без „войдіте!” високоморальнісну людську оселю. Бідну й ясну, як добре слово, і просту, ніби створили її не робочі людські руки, а сама природа, немовби виросла вона, мов сиріюжка в зеленій траві. Опишу її неповторну зовнішність, привітну й веселу, часом сумну, молоду

й стареньку вдовицю, чепурну і уважну, журливу і ніколи не горду. У полі, на горі й під горою, на городі серед квітів весною і влітку, серед насіння восени. Насіння у ній і на ній од стріхи до самого долу. Здається, щезни вона, і спустіє земля, заросте бур'яном, споганіє, і світ стане чорний від голоду й злоби. В тобі так гарно пахло давною, рутою-м'ятою, любистком, і добра щедра піч твоя пахла стравами, печеним хлібом, печеними і сушеними яблуками і сухим насінням, зіллям, корінням. А в сінях пахло макухою, гнилими грушами і хомутом. В твої маленькі вікна так привітно заглядало сонце, і соняшник, і всякі інші квіти, і зілля всілякі пахучі. А на покуті понад столом і темний сивий бог у срібних шатах, і Шевченко, і козак Мамай, і Будьонний, і Георгій Побідоносець на білих і рижих конях, і ще якісь люди і боги дивляться через стіл на піч, і на кочерги, і на всякого доброго чоловіка, що входить у двері, вже не скидаючи у сінях шапки, дивляться мрійно і мирно, ніби припинивши навіки тяжке змагання, і проживають у мирному товаристві й згоді, розмовляючи, коли нема людей у хаті, з домовиком, що живе за комином в трубі, і з тихим, зовсім уже кволим українським чортом, і сняться всі вкупі разом бабусі, поки не перехреститься вона з переляку у сні, бурмочучи крізь сон — омя оца-сина»¹⁰.

І в Симоненка-поета образ рідної хати пов'язаний з образом села, з образом рідної землі. «Ти стоїш, небагата й непришна, / Виглядаючи з саду в луг / Рясний цвіт обтрусили вишні / На солom'яний твій капелюх. / Ти прийшла і щастя і лихо, / Поважала мій труд і піт / Із під сірої теплої стріхи / Ти дивилась жадібно в світ, / Відчиняла ти лагідно двері / Для нового життя і добра, / Друзів кликала до вечері, / рідна хата моя стара. / Я в тобі роз-

¹⁰ Довженко О. Твори: у 5 т. — К., 1964. — Т. 1. — С. 204 — 206.

лучився з журбою / І навіки спекався біди / Я прощаюся нині з тобою / Рідна хата моя, назавжди».

З вікон маленької біленої хатинки допитливими очима юний Василько вдивлятиметься в дивосвіт української землі, бо зростав майбутній поет не просто серед розкішної природи, — а серед пісень та легенд рідного краю, які западали в дитячу душу й озвалися потім у поетичному слові митця.

Недалеко від хати діда Щербаня містилася славнозвісна Криниця, яку односельці називали «Криницею М.Коцюбинського». Письменник побував біля неї 1908 року, щоб в оповіданні «Як ми їздили до криниці» написати: «Се та знаменита криниця, до якої з'їздять люди з далеких сіл навіть і стають табором під десяту п'ятницю». А в листі до дружини деталізував: «... палять вогонь і цілу ніч співають хорами. Співають всі гори, співає долина, горять вогні на землі й свічки на рогах волів». Що ж це за криниця?

Ось що розповідає давня легенда. Якось ішла тут, гірко плачучи, надзвичайно вродлива дівчина. Зустрівши місцевого жителя, попросила допомогти піднятися на високу Єнківську гору, бо, мовляв, дуже втомилась. Але той відмовився допомогти дівчині. Заплакала горопашна, білі руки заломила та й пішла далі сама. Невдовзі з гори почувся її голос: «Люди добрі! Поминайте мене Параскевою та нічкою темною «петрівки» мені співайте!» Гукнула та й пропала, а на тому місці, де стояла, блиснула водою криниця. Відтоді сюди почали сходитися та з'їжджатися люди «петрівок» співати.

Народні перекази стверджують: якщо набрати з цієї криниці води на десятий день після Великодня, то вона ніколи не зіпсується і не втратить своїх цілющих властивостей. Місцевий пан спробував якось засипати її — осліп згодом. Потім йому наснився сон,

начебто дівчина попросила: якщо прочистити джерело, то зір повернеться. Не відомо, чи прозріла та людина, але напевне відомо, що криницю намагалися кілька разів засипати, проте щоразу вона очищувалася й відновлювалась.

А ось що писала призабута нині лубенська письменниця Галина Орлівна: «Найгостріша коса у того буде, хто її вночі на ярмарку під „десяту” купить. Не покалічить дівка пальця серпом, що придбає у нічному ярмаркові. Та головне — співи. Всю ніч горять вогні. Всю ніч змагаються хори з Біївців, Калайдинців, Єнківців. Цілу ніч пере-кликаються голосні співи молоді зі старечими голосами обітниць, до схід сонця виконуючи заповіт «Параскеви-П’ятниці».

Так, біївчани з покоління в покоління передавали легенду про дівчину-красуню, яка сіла перепочити на купині в болоті, а з-під тієї купини задзюрчала цілюща вода. Бо була ж то не проста дівчина, а свята Параскева, Діва Криниця. Тож серед інших свят відзначали в Біївцях свято Криниці, й тяглися сюди звідусіль люди. А мати поета розповідала: «Та криниця ... стоїть при березі Удаю — недалеко від нашої хати. Ще за мого дитинства там вирували велелюдні ярмарки, усі Біївці потопали в піснях та в вогнях...».

Він побачив світ у жорстокі часи сталінських репресій і нужденного колгоспного життя... «Василь Симоненко народився в 1935 році. Це рік, коли ще люди не оговталися після страшного Голоду 1932–33 років. І хоч на той час голод уже відлютував, але люди ситими не були. В колгоспі працювали за «палички», на які нараховували по 100–200 грамів хліба. Грошей не давали. Дитячі роки Василя проходили у великих злиднях» (зі спогадів Василевої вчительки У. Демченко).

Біївці 1930-х років. Почорнілі очеретяні стріхи, маленька мазанка на одну кімнатку й лозова колиска, в якій мати гойдала сво-

го Василика, співаючи пісень. А бувало, ще й очі не зімкнула, як вдосвіта вже стукає у віконце ланкова, загадуючи йти на колгоспне поле. Що там тобі кріпацтво! Рабство, де людська особистість розчиняється, як гній під дощами. І нікого не обходить, що немовля буде плакати на чужих руках. Та й добре, якщо такі руки є.

Пізніше, згадуючи ті часи, поет напише: «О земле з переораним чолом, / З губами, пересохлими від сміху! / Тебе вінчали з кривдою і злом, / Байстрятам шматували на утіху. / Українонько! Гуде твоє багаття, / Убогість корчиться і дотліває в нім. / Кричиш ти мені в розум, мов прокляття / І зайдам, і запроданцям своїм. («О земле з переораним чолом...»).

«Все життя Василь хвилювався за свою маму, дуже її любив, розумів, як їй було нелегко його ростити. Його мама розповідала: „Було на роботу підемо буряки полоть. Такі гони довгі-довгі. Василь ще зовсім малий і голодний. Посаджу його на грядках, назбираю йому грудки землі, то він сидить, грається, а я полю. То, може, й з пів кілометра рядки ті бурякові — далеко, кінця-краю не видно... Вернусь назад, а він сидить там, де його посадила...” А коли вже підріс, то й гусей пас, і корів, було. Йому усього рочки чотири-п’ять було, коли він гусей пас. Якась баба, що він гусей пас, дасть йому кусочок хліба, то він додому несе, а потім розказує чи то баба Ганна, чи то Марина той хліб дали. А коли корів пас, винесе хтось бутилку молока, то Василь сам не вип’є, ото й до вечора чи до обіду чекає, поки мати прийде з буряків. І діда чекає, у них же був дід Федор... „То ми, — каже мати, — ото розкришімо кусочок хліба в оте молоко, і в нас — справжнє свято”» (зі спогадів вчительки У. Демченко)¹¹.

¹¹ <http://golosy.ltava.org/person/demchenko94/>

На старій світлині Василько зі своєю мамою, молодою і вродливою. Овал обличчя жінки тонкий, благородний. Темне волосся красиво обрамляє її високе чоло. Ганна тиха. Здається, скористалась зніманням, щоб відпочити. До неї тулиться трирічний хлопчик. Поклав пухкеньку ручку на мамину, велику, розбиту роботою. Типово сільська дитина. Некрасива, великоголова, з вигорілим на сонці чубчиком. Оченята малого серйозні, зіркі. Незмигнуто дивиться в об'єктив. Фотограф сказав, що з блискучого кружальця вилетить горобчик. Тоді так казали. Адже знімок робили лише один — плівка коштувала дорого. Хлопчик принишк. Де горобчик? А потім зрозуміє: дядько його обманув. За коротке життя його не раз обмануть. Обоє, і мати, і син, чистенько вбрані, волосся акуратно зачесане, одяг підігнаний по фігурі.

До речі, шляхетність проглядається в усіх світлинах поета. Він любив красивий одяг, умів його носити. Якби Василь Симоненко зійшов зі світлин, то виглядав би сучасним.

Василько зростав напівсиротою. «Батько залишив сім'ю, коли мені не було й року. З того часу шляхи наші не сходилися», — писав в автобіографії В.Симоненко. «В мене була лиш мати. Та був іще сивий дід. Нікому не мовив „тату“. І вірив, що так і слід.» А так хотілося, щоб був тато... Саме про це і розповідає автобіографічна поезія «Кривда».

Малий Василько крадькома мріяв, щоб він повернувся в сім'ю і «нехай би смикнув за вухо, нагримав би раз чи два». Матір намагалася замінити Василеві обох батьків і вчила хлопця бути «наймудрішим», а точніше «найдужче любити життя».

Змалку, як згадувала мати, Василько був охочий до вигадок, завжди щось таке уявляв собі. Ось, приміром, які фантазії супроводжували уяву трирічної дитини про азбуку, зокрема, як він

«танцював» навколо букви «О»: буква «С» — недописане «О», «Ю» — притулене «О», «Д» — з ногами «О», «Ф» — перетулене «О».

Різним його бачили однолітки: веселим, стурбованим, сердитим. Але найчастіше добрим і щирим. У 5-річному віці мріяв стати льотчиком. Як тільки загуде в небі — бігом надвір! Геть і ложку покине. Забуде про борщ і мамині пиріжки, начинені смаженим борошном. Адже в небі — сталевий птах (це вам не чорногуз із їхньої повітки!) крилами розтинає хмари! Вподобав собі віршика, що склав троюрідний брат Льоня Щербань: «Я маленький льотчик, / Я зроблю літак...».

Розповідав його вдома з таким запалом, наче то його власні рядочки. Мама навіть вирішила, що це не Льоня — Василько придумав. Так ненароком ця помилка й увійде в історію. Вірш і справді наче Васильків. Бо є в ньому щось і від хвальковитих газет, що їх недолюблює, але почитує дідусь. А щось — від рідної колядки! Василькові тільки й «польотів», що в розкрилені мамині руки, коли приходить увечері з роботи. Або — дідусеві назустріч, коли той з базару в Лубнах несе онукові гостинчика «від зайця»: окрайчик хліба, яблуко чи бублика¹².

Василько любив слухати казки, особливо «про Лиса Микиту фарбованого та про попа і його наймита Балду». Казки розповідала синові матір: «Мріють крилами з туману лебеді рожеві, / Сиплють ночі у лимани зорі сургучеві. / Заглядає в шибку казка сивими очима, / Материнська добра ласка в неї за плечима».

Василькові справді поталанило на матір. Його, маленького, вона вміла вислухати й пожаліти. Пізніше стала для нього другом. Підбадьорювала, заохочувала до навчання. Багато доброго він взяв від

¹² Цит.: Павленко М. Небезпечні польоти Василька Симоненка / Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=16071>

своєї неньки. «Василь любив свою матір, мати в нього — це дороге слово», — так розповідала поетова вчителька Марія Йосипівна Остапенко. З матір'ю ділив тягар свого сирітського життя, її самотність та незахищеність. У неї вчився стійкості. З нею в майбутнього поета асоціювались образи рідної землі, рідного села, рідної оселі, рідної України.

Оскільки Василь ріс без батька, то важливу роль у формуванні його характеру відіграв дід Федір, якого хлопець любив безмежно й у всьому наслідував.

Федір Трохимович став першим другом і наставником Василя, — зазначає Галина Тараканова. Дуже розумна людина: самотужки вивчив грамоту, багато читав, високо шанував Тараса Шевченка за правдиве слово, та й загалом цінував тільки тих митців, слово яких служило народові. І хоча дід віршів не писав, але, за спогадами Ганни Федорівни, «умів говорити до прикладу, себто — «у риму».

Не випадково онук, мов заповіт, залишає докір сучасним письменникам, котрі бачили, як дід «одривав від рота, оддавши останню зернину фронтові, як годував на трьохсотграмовий трудодень своїх внуків», — «бачили і мовчали або цвірінькотіли римами про кохання; нехай самі підуть до його могили і попросять у нього пробачення. І якщо не простить він їх, то нехай сплять свої книжки і візьмуться за іншу працю».

Отож, можна сказати, що й письменницьку, громадянську науку Василь Симоненко набував у сфері дідової світоглядності.

Дід Федір любив і знав давню-прадавню українську історію й розповідав онукові про минуле, давній край. Знав давні історичні думи і героїчні пісні буремних років Української революції. Слухаючи їх, хлопчик переживав бурю почуттів: «І плачу, було,

й сміюся, / Як слухаю ті пісні...» Уроки справжньої історії йому теж вперше виклав дід. «Я вірив, що краще всього / Пісні, які знав дідусь. / Вмощуюсь на коліна до нього / І в очі йому дивлюсь. / А він вимовляє, виспівує / Гарячі прості слова — / І все давниною сивою / В очах моїх ожива».

Дідова мова живо пульсувала дотепними прислів'ями, примовками та приказками, легендами й переказами, а також неповторними, веселими й страшними сільськими історіями.

Умостившись на теплій, із запахом сухої м'яти з-за припічка, печі, осінніми та зимовими вечорами він щедро розкривав малому Василькові свою душевну скарбницю, сам того не помічаючи, був натхненником майбутнього поета.

Пізніше вдячний талановитий онук згадає свого славного родича і в поезії «Дід умер», і в новелі «Дума про діда», зізнаючись: «... Я нікого так не люблю, як дідів. Це жива мудрість, неписана історія нашого народу...». А в одному з перших своїх віршів «З дитинства» Василь написав: «Спасибі ж тобі, дідусю, / За те, що ти дав мені...». У новелі Симоненка «Дума про діда» є такі слова: «Безсмертячко ти моє кирпате», — шепотів дід, коли я зачинав під музику його слів. То були дуже гарні слова, бо поганих дід не говорив мені».

Відчуття краси поетичного слова в майбутнього поета — й від діда теж: той умів у розмові римувати слова, часто вживав дотепне прислів'я чи примовку, не любив дурної балаканини, дорожив словом, наче добрим людським ділом. Розповідь про свого дідуса («Дума про діда») В. Симоненко назве не оповіданням, а думою (ми ж знаємо, що в думках оспівуються визначні герої й історичні постаті).

Любов і пошана, сердечна вдячність, гордість і замилювання, щемкий спогад, каяття й поклоніння — неповна гама тих почуттів,

що їх передав у цьому творі поет-внук, як спогад про найріднішу людину: «Сиджу під клунею, а дід на низу змагається з сонцем — хто перший закінчить свої денні турботи. Довга тінь од горба вже облизує його ліву ногу, а права ще ступає по сонячній смужці. Гостра коса аж висвистує — так не терпиться дідові докосити останню ручку і нарешті спочити. А тінь уже сягнула дідових колін, потім раптово підскочила до пояса, поповзла на груди... Я підвівся з місця і став навшпиньки.

— Іванку! — доноситься до мене дідів голос.

Він стоїть уже по шию в тіні і жмутком сіна витирає косу.

— Чуєш, Іванку?

— Ні, не чую, — кричу, склавши долоні човником.

— То чого ж озиваєшся, ледащо? — голос у діда лагідний, і я знаю, що він зовсім не сердиться на мене. — Принеси кисет, бо комарі з'їдять.

Це дід, звичайно, лякає мене. Комарі ніколи не з'їдять його, бо він дуже великий і в сто разів сильніший від усіх комарів, що живуть на нашому болоті. Але мені приємно зробити послугу дідові. Я при-
тьмом біжу через грядку до дідового піджака, добуваю з кишені кисет, вибігаю на сінокіс і, стрибаючи через покоси, мчу до діда.

— Ноги не поколи, — чую його настанову. — Летиш, мов заєць переляканий.

— А хіба перелякані зайці швидко бігають?

— Та вже ж що швидко.

— Так, що й ви не доженете?

— Не знаю, не пробував.

— А чому не пробували?

Дід слинить цигарку і лукаво посміхається у вуса.

— Бо за це трудодні не пишуть.

— А якби писали?

— Однак не взявся б. Не люблю дурне діло робити.

Відповідь не влаштовує мене, і я, мов з торби, висипаю перед дідом купу запитань.

— Гей-гей, — сміються його пожмакані вуста. — Бери краще косу та неси її до клуні.

Ми йдемо через сінокіс, і темніє над нами небо, і дзвенить земля на тисячу ладів, і я слухаю. Слухаю небо, і слухаю землю, і слухаю дідову мову. І в серце моє вливається якась незрима сила, що на віки вічні прив'яже мене до цієї землі, до співучої тихої мови. Я часто ображав і кривдив діда то своєю нетямучістю, то жорстоким дитячим егоїзмом. Але дід великодушно пробачав мені, як уміють пробачати великі люди... Любив дід читати історію та географію, а ще любив Шевченка та Горького, бо Шевченко — це, мовляв, селянський письменник, а Горький — городський.

— Правди такої, як у них, ні в кого немає. Інші теж розумні, але не такі. Не селянський і не робочий розум у них. Якщо я не зрозумів їх, то попроси у них за мене пробачення, коли виростеш. Щож, пробачте йому, графе Толстой і Антоне Чехов, не ображайтесь на нього, могутній Франко і ніжна Лесю, не гнівайтесь, Олександрє Блоку, Володимирє Маяковський і Олександрє Довженку. І ще й ще інші»¹³.

Мати Василева скаже пізніше: «У цій новелі батько стоїть, як живий». Ця новела світиться любов'ю й каяттям. Від дідуса — наука не робити «дурне діло». Через нього — сприйняття природи: «Слухаю небо, і слухаю землю, і слухаю дідову мову. І в серце моє

¹³ *Симоненко В.* Дума про діда / Режим доступу: <https://www.ukrplib.com.ua/books/printit.php?tid=3663>

вливається якась незрима сила, що на віки вічні прив'яже мене до цієї землі, до співучої тихої мови».

Дід Федір дуже любив свого онука й намагався замінити йому батька, тому смерть діда глибоко вразила хлопчика. У вірші «Дід умер» автор говорить «От і все. Поховали старезного діда...», «От і все. Поховали хорошу людину». Симоненкове «Спасибі, дідусю» — слова, які нагадують Шевченкові, котрий дякував своєму дідусеві за те, що «заховав в голові столітній славу козачу».

В. Симоненко уже дорослим зрозумів, що «дід був великим і простотою своєю, і тим, що не канючив од життя більше, ніж заслужив», і що «був живою мудрістю, неписаною історією нашого народу». У пам'ять про діда — псевдонім Симоненка «В. Щербань», яким іноді підписувався в газетах.

Не встиг малий Василько підрости і взяти до рук «Букваря», як над хатиною нависла чорна ніч нацистської окупації. Плач і голо-сіння залунали над селом: похоронки, загиблі, закатовані. Рано пізнав майбутній поет людське горе, рано навчився співчувати йому. «У наші дитячі очі війнула найстрахотливіша з воєн, які тільки знало людство. Вона спалила наші хати, вбила батьків і братів, забрала на чужинську каторгу сестер. Як писав згодом Симоненко, цивілізовані кати на танках привезли нам з Європи дерев'яну ступу, личаки і кресало для видобування вогню» (І. Бердник).

Правобережна частина території Полтавщини була окупована на початку серпня 1941 року, решта — у вересні — на початку жовтня. Нацисти встановили тут режим воєнної диктатури. Життя населення жорстко регламентувалося.

У своїй автобіографії поет вкаже: «У роки війни разом з матір'ю я жив на тимчасово окупованій території. Було мені тоді 6–8 років». Нацистським командуванням у лютому 1942 року було припинено

навчання в школах, а з 1 квітня 1942 року дозволялося проводити заняття тільки в молодших чотирьох класах народних шкіл».

Зі спогадів Ганни Федорівни: «Під час нацистської окупації, 1942 року, Василь пішов у школу. Василь 4 класи початкової школи вчився в Біївцях. Навчившись читати, багато читав книг й учився краще за всіх. Якось насипала йому великої квасолі замість паличок, щоб учився рахувати. Але він походив з нею усього два дні, приніс додому і каже: «Квасоля потрібна для борщу, а я і так вмю рахувати до ста».

Під час окупації Василя було охрещено. «Васю охрестили у 42 році, у час окупації. Такий був наказ із німецької управи: усіх нехрещених негайно охрестити. Щоб видно було, хто є хто. А семирічний Вася уже дещо тямив, навіть на людях знався. Отож мою родичку Оришку він назвав хрещеною одразу, бо любив її за привітну, ласкаву вдачу, не раз грівся у неї на печі. А про кума я довгенько думала-гадала, доки Василько не попросив мене: «Хай моїм хрещеним батьком буде дядько Канівець. Він у нашому селі робить найкращі каблучки». Це тоді, у злиденні роки, за браком справдешніх пернів Василь Канівець майстрував для наших молодят простенькі каблучки із мідних та срібних копійок... З малих літ Василько шанував майстровитих людей» (зі спогадів матері).

«Ніхто з рідних з фашистами не співробітничав», — з гідністю та гордістю зазначить у своїй автобіографії поет В.Симоненко. Бо старі люди уже після війни, смерті діда Федора, розповідатимуть його друзям, що «під час минулої війни дід Щербань, достеменно знаючи усі броди-переброди у болотах понад Удаєм, не раз перевозив через них партизанів, ховав по очеретах утікачів-полонених від поліцейських переслідувань. Він нікого не боявся, допомагав вдовам і малим сиротам, а фашистських запродавців так зневажав,

що при зустрічі з ними одвертався. Одне слово, Федір Трохимович був людиною високої громадянської совісті — чого навчав онука свого...»¹⁴.

Дід Федір для свого онука був прикладом обов'язку та порядності: коли він працював фінагентом (зразу після революції), землеміром, рахівником чи секретарем сільради. Ганна Федорівна розповідала, що Федір Трохимович був комірником, проте чужого не хапав. Один біївський чоловік якось влучно сказав про нього: «Хоч і працював на такій посаді, а путньої хати не збудував». Від'їжджаючи із села до Черкас, поетова мати все нажите роздала людям: «Не для музею воно дбалось, а для життя».

І хоч війна скінчилася та ще тривала в повсякденні підлітка Василя та його друзів-односельців. У грі «наші і фашисти» їхніми іграшками стали снаряди, патрони, гранати. Усі хлопчачки тоді «запаслися»: Гриша автоматні диски прикопав у схованці, дід його — пістолети на сінокосі познаходив, Льоня ящиком патронів розжився. Василько ж озброївся в рідній клуні. Там, коли замерзали Удай і болота, часом переховувались партизани, і в очеретяній стрісі лишили... нагана й гвинтівку! Тож хлопці — за зброю. Висадили зі стріхи десант у бур'яни і дрібними перебіжками — в береги. ...Однак та перша військова операція скінчилась поразкою. Постріли з болота неабияк наполохали селян. «Солдатів» швидко виловили, зброю відібрали, босі вояки під грізним конвоєм Параски Щербань і насмішкуватим поглядом чорногуза з клуні прибули додому. Увечері зазнали ще й публічного суду¹⁵.

¹⁴ Сом М. З матір'ю на самоті. — К.: Смолоскип, 2005 — С. 21

¹⁵ Цит.: Павленко М. Небезпечні польоти Василька Симоненка / Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=16071>

Проте були й радощі, коли до сільського клубу (приміщення церкви) привозили кінофільм. І хлопчак, не маючи грошей, потрапляють до нього через вікна. Бо кіно дуже цікаве — італійське. Із Софі Лорен у головній ролі. Можливо, ці враження дитинства озвуться, коли майбутню дружину Людмилу-Люсю, красуню не згірш за італійську актрису, кликатиме трохи «по-кіношному» «Люсьєн».

«Голод і холод, щоденний страх під хрестатим, розстріляним небом, окопчик під хатою, нужденна школа, чорнило з бузини і нестача паперу та книжок ... Довгождана Перемога і сльози матерів та дітей ... Хіба цього мало на одну маленьку дитячу душу? Мудрі люди колись казали, що страждання очищає людську душу. Якщо це так, то в нас, дітей війни, найчистіші душі», — скаже про ці страшні роки товариш студентських літ Василя — поет Микола Сом.

А Василь Симоненко у віршах розповідь про пережиті страждання, важку працю та злидні. «Під час війни, коли їм було по вісім років, вони пасли корів та розважалися — найцікавіше було — «ігри у війну». Знаходили гільзи від патронів і з «рогатки» стріляли один в одного з горба біївського до горобіївського, а в урочищі діти знайдені патрони кидали у вогнище, відбігали, падали на землю і чекали вибуху. Спасибі Богу, закінчувалися такі ігри благополучно. У цій боротьбі один проти одного гартувалася сила духу, котра зробила з Василя великого поета».

«Вийшов він з того дитинства, що його в самій зав'язі опалила своїми чорними ураганами війна, звідти з'явивсь, де гули жорна окупаційні, ті ненависні жорна біди, що їх «із кам'яного віку на танках варвари з Європи привезли», — зауважить Олесь Гончар. — Василеве дитинство чуло ридання матерів, що безуміли від горя над

фронтовими похоронками, воно брело за ними скородити повоєнні поля, тяжко добувати хліб насущний. Скупе на ласку було, мінами та снарядами бавилося, коли від запізнілих вибухів десь біля вогнища степового інвалідами ставали й діти, ці найменші безневинні солдати народу. Будь хлопець старший на кілька літ, легко було б уявити його серед численних школярського віку сподвижників, що по всій Україні, услід за батьками й старшими братами, виставляли проти ворога свою нескорену, волелюбну юнь»¹⁶.

Перед його дитячими очима пройшло не тільки лихоліття війни, а ще голод і холод та важка повоєнна праця односельців на колгоспному полі за трудовні та їхній розпач від непомірних податків не лише на домашніх тварин і птицю, а й навіть на кожне плодове дерево.

Саме це й формувало його світогляд, тяжкі умови життя потім стали темою його поезій. Люди, читаючи його вірші, замислювались над власною долею, долею країни. А ще вкарбувалось у дитячу пам'ять те, як ходив із матір'ю до сусідів, щоб змолоти на жорнах борошна на деруни чи галушки. А ті жорна були такі важкі, що аж руки терпли. Пізніше він написав у вірші «Жорна»: «Натуга на руках, / від втоми чорних, / здувала жили, / ніби мотузки. / Каміння клацало зубами / в жорнах, / жувало жовті зерна на друзки».

Далі він порівнює нацистську навалу із жорнами, як війна перемелювала людей, а наприкінці, що притаманно майже кожному віршу В. Симоненка, як головна сила твору: «Цілую руки, що крутили жорна / у переддень космічної доби». Ганна Федорівна зізна-

¹⁶ Передмова Олеся Гончара до збірки вибраних творів Василя Симоненка «На схрещених мечях» / Режим доступу: <http://knpu.gov.ua/content/vasil-simonenko>

лася, що коли вперше прочитала вірш «Жорна», то дуже розхвилювалася й заплакала, «бо там усе — правда».

У повоєнних українських селах сусіди були, як родичі. Переживши спільне горе, допомагали одне одному збудувати нову, замість спаленої війною, хату, ділились останньою жменькою борошна, дрібком солі, сірниками. Допомагали по господарству та, як тоді говорили, «погледіть дитину».

Однією з таких сусідок була маленька, худенька, нічим не примітна баба Онися. Ця згорьована жінка втратила на фронті чоловіка, трьох синів-солдатів, тож Василь був для неї, як син. Коли виріс, за її людське страждання й велике материнство, в дяку за все, що вона зробила для нього, написав вірш: «У баби Онисі було три сини. / У баби Онисі синів нема. / На кожній її волосині / морозом тріщить зима. / Я горя на світі застав багато. / Страшнішого ж горя нема, / ніж те, коли старість мати / в домівці стрічає сама...»

Свій матері Ганні та дідові Федору, який замінив йому батька, Василь до смерті залишився вдячний за любов, за ласку, виховання, за те, що навчили його любити людей і землю — «щоб там не було», за все, що потім викликало роздуми про суть життя.

V Шкільні шляхи

«Учився в Біївцях, потім у Єнківцях,
а кінчав школу в Тарандинцях»

В. Симоненко

Шкільні роки Василя Симоненка випали на лихі воєнні й тяжкі повоєнні роки. «І після війни ми запрягали в плуги корів, самі запрягалися в борони, всім селом по зернині збирали й перебирали збіжжя, щоб відродити ниву», — напише згодом І. Бердник.

«Повоєнні роки, через жахливі наслідки того лихоліття, у перші роки після звільнення України від фашистів, коли працездатних чоловіків у селі майже не було, лише кілька їх повернулися з війни, та й ті, майже всі покалічені, жінки змушені були за відсутності будь-якої техніки і тягла серпами жати величезні лани, запрягати корів у ярма, щоб орати землю, заробітна платня в колгоспі була мізерною. На ринок до міста Лубни за 15 кілометрів, щоб щось продати та роздобути якусь копійчину, люди мусили ходити пішки, бо ніякого транспорту не було.

Люди жили дуже бідно, впроголодь, одягнені в якісь сильно зношені одєжини та самоткані полотняні сорочки. Хати ліпили всім селом (толокою) із глини, перемішаною з соломою, або і копали землянки. Хати топили бур'яном, соломою, сушеним гноєм. Сірники в сільмазі продавались поштучно, вогню позичали у сусідів за допомогою шматка підпаленої з одного кінця мотузки. Електрики у селі не було. Дорогі були ґрунтові і в негоду практично нездо-

ланні. Основний «чоловічий» склад населення у селі були дітлахи — підлітки 12–15 років...

Окремо згадаємо участь школи у допомозі колгоспу. Як правило, після першого дзвінка в школі заняття проводились кілька днів або тижнів. А потім учні 4–10 класів включались до збирання огородніх культур, картоплі, столових буряків, підбирання на оброблених площах цукрових і кормових буряків. Далі наставав період збирання кукурудзи. Така робота могла тривати до новорічних свят... у ті роки учням доводилось ламати кукурудзяні качани майже до середини грудня. Навесні також часто учні брали участь в прополці, посадці огородніх культур»¹⁷.

«Це були нужденні роки. Хліба не наїдалися. Пекли його уперемішку з картоплею. Виживали з городу. Щоб купити олівця чи зошита, треба було нести пішки за 15–20 км на базар kwasолю, буряки чи іншу городину. За це можна було вторгувати 2–3 карбованці» (зі спогадів вчительки У. Демченко)¹⁸.

У рідному селі Біївці Василь Симоненко навчався в початковій школі — 1–4 класи (1942–1946 рр.). «Якось ми з його мамою сиділи і балакали, і вона розказувала, як вони бідували. Коли Василь ще маленьким був, тільки пішов в Біїцях у школу, то, каже: «То хтось дасть якийсь черевик, хтось дасть якийсь ботинок, обмотаю йому ноги і надіну оте, що дали». Там грязна така вулиця була, на руках Василя несла. Каже: «Поки перенесу — і черевики оті чи чоботи поспадають, бо вони ж здорові, а вибирати немає з чого» (зі спогадів вчительки У. Демченко).

¹⁷ Жалдак М. «Передмова. Історія Тарандинцівської середньої школи імені Василя / Режим доступу: ktoi.npu.edu

¹⁸ Із інтерв'ю вчительки У. Демченко / Режим доступу: <http://golosy.ltava.org/person/demchenko94/>

Закінчивши початкову школу в рідному селі, Василь вступив 1946 року до Єнківської семирічки (1946–1947 рр.). 15 вересня 1947 року 6-й клас там ліквідували, тож він 18 вересня подав заяву директорові Тарандинцівської середньої школи (заснована ще 1824 р.), де й здобув середню освіту (1952 р.).

1947 рік, коли Василь став учнем шостого класу Тарандинцівської середньої школи, це рік чергового Голодомору, вчиненого сталінським режимом проти українського села. Тоді дитячими солодощами були молодесенька травичка та кропивка, шпичаки, рогіз, млинці з жолудів (жолудяники), із висівок чи липового листя... А піти на скошене поле й по стерні в рогозяний кошик колосків назбирати (однак пропадуть!) — не могли, бо об'їждчики стерегли, а голодних дітей проганяли.

Уже дорослий Василь Симоненко одним із перших в українській радянській літературі сміливо прорве мовчанку про цю трагедію свого народу й скаже те, що давно боліло його народові в поезіях «Жорна», «47 рік».

«Забулися давно образи, суперечки, / Злиденні і напівголодні дні, / Та не забуду я, як пінилася гречка / І черногузи гуртувались на стерні. / І люди йшли байдуже, мов лелеки, / Із косами дідівськими на лан, / В полукіпках лишали чорні глеки, / І, зуби стиснувши, «виконували план». / І вдови плакали, кричали діти «папи», / А на сніданок — жолуді одні. / І в гарбах пнулися скелети-шкапи, / Худі, немов колгоспні трудодні. / Я не забув мужицькі очі хмурі, / Обличчя матерів налякані, тривожні, / Коли писали ви, продажні шкури, / Про їх життя, щасливе і заможне» (1956).

«Василько у нас з шостого класу... Коли він до нас прийшов, директором був Ф. В. Барабаш... Так він Симоненка називав Ва-

силько. Як тільки в клас заходить, каже: «Ну, Василько, як у тебе діла?»... Усі його любили» (зі спогадів вчительки У. Демченко).

«Як Василь прийшов у школу, то, знаєте, треба було записати батьків, хто в тебе є. То він казав: «Я — байстрик». Отак і каже... Він цього не соромився, весь час казав, що він байстрик. А ще казав: «От би мені заглянути в очі тому батьку, що воно за сволоч така... Мені, — каже, — він не нужний, а побачити хочеться, що за сволоч...» . Як він прийшов з Біївців до нас у Тарандинці, то немов би у місто потрапив. Там, у Біївцях, і відношення не таке було, і вчителі. Усі його любили» (зі спогадів вчительки У. Демченко).

З Біївців до Тарандинців — дев'ять км. Василеві доводилось цей шлях до школи долати пішака. У «Думі про діда» Василь писав: «Дев'ять кілометрів було до школи. Як на мої чотирнадцять років, то це не так вже й мало».

«Спершу з Біївців у Єнківці, а потім і в Тарандинці ходило нас четверо. І так всі чотири роки, доки й закінчили школу», — розповідав Василь Тараненко, один із шкільних товаришів поета.

Частину дороги до школи Василь проходив лісом. В самій гущавині, де дерева, високо здійнявши верхів'я, закривають небо, по-особливому відчуваєш їхню красу. Ноги тонуть у сухому, пожовклому листі, хрустять під ногами сухі гілки. Де-не-де із землі пробивається молодняк. Стоїть тиша. Тільки інколи сорока, перелітаючи з дерева на дерево, стрекоче, веде супутника. Пізніше життя з природою надихнуло поета на величні рядки: «Дуби ні перед ким / Не гнуться до землі!».

Після Десятої криниці до Василя приєднувалась Галина Тараненко, на один рік молодша, пригощала яблуками (в Біївцях вони не родили). Він клав їх до кишені й дякував, римуючи: «було яблуч-

ко твоє, а тепер моє». В розмові з Галиною любив порівнювати — «Що б сказав Т. Шевченко?».

Багато віршів Тараса знав напам'ять, вважав, що теми й проблем, які порушував Поет у своїх творах, незнищенні й актуальні, робив висновок: «Вічний, як народ» і цитував: «Свою Україну любіть / Любіть її!.. Во врем'я люте, / В останню тяжкую минуту / За неї Господа моліть». «На тій неблизькій дорозі, яку тепер називають Симоненковою, він запам'ятався мені замріяним, струнким і вродливим сільським хлопцем: «Красивий, мов сокіл / Стрункий і високий / І сяє опукле чоло молоде», — згадувала згодом його сусідка та одноліток Віра Момот.

«У чому ходив Василь пам'ятаю, як зараз. Влітку — брезентові туфлі, штани чорного кольору і біла у смужку сорочка — дід пошив. А взимку — чоботи ялові, довгі, аж за коліна. Халяви — високі, тому ні снігу не набирали, ні води не пропускали. Дід у Василя на всі руки майстер: швець і кравець. От і пошив ялові чоботи Василеві. Сам вичинив шкіру і пошив. Василь забрідає у найглибшу калюжу і гордиться: «А вони у мене не промокають!»... а ще було у нього галіфе темно-синього кольору, піджак на ваті, картуз — усе пошив дід» (зі спогадів однокласника В. Тараненка)¹⁹

Про шкільні роки сина згадувала мати: «Важка дорога ... Весною чи восени — то ще нічого, а взимку — суцця біда. Повоєнні ж зими були люті й сніжні. А пальто у Васі пошарпане, а чоботи — діряві. Тільки ніколи, ні разу він не запізнився на урок. Було, питаю його: «Важко тобі, Васю?» А він весело відказує: «Та чого там важко? Доки дійду до школи, то всі уроки повторю, а як назад вертаюся, то всі пісні переспіваю».

¹⁹ «Відлуння Василевого Різдва» — Полтава: АСМІ. — 2004. — С. 39–40

А співати любив ось цю: «Ой по горі, по горі...». У тій пісні є слова, що їх Вася частенько повторював-підспівував, коли зустрів когось із київських поетів на порозі нашої старої черкаської квартири: «А що тебе принесло / Чи човничок, чи весло?». Коли тепло й сухо — мовби й нічого шлях до школи. А дощами-снігами одяга-взувачка не встигала за ніч висихати на грубці. Пальто ж у Васі — вітром підбите, чоботи — босий слід знати».

Були випадки, коли в снігову заметіль на уроки не приходили учні з сіл близьких до школи, а Василь приходив... Учителі дивувались його обов'язковості та відзначали, що Василь Симоненко був старанним та наполегливим, охоче користувався додатковою літературою. Через плече теліпалась торба з книжками трохи більша, ніж планшетка військова. Увесь засніжений, блищали очі та ніс, відчиняв двері й вітався.

«Василь Симоненко пішки ходив в школу. Особливо взимку це дуже важко. Було, батьки соняшничиння чи кукурудзиння ставлять, щоб дорогу видно було, коли замете, і діти по тих мітках йдуть у Біївці. Там кучугури такі, коли снігом замете, збитися з дороги дуже легко. Поле й поле, біло навколо... коли Василь йшов з Біївців у Тарандинці 9 кілометрів, може він і вовків бачив... люди говорили, що десь у селі вовки лошат порвали. Це таке... Там з Василем Симоненком ще один хлопчик з Біївців ходив... І що цікаво, ніколи не спізнялися на уроки... А приходять у школу, в нього ж ні пальта людського немає, хтось видно, своє стареньке віддав. Він вже у 9 класі, чи навіть у 10 класі вчився, а пальтечко на ньому, дивлюся, таке дитяче, зовсім не по зросту. Воротничок откочений отак, платочком отак підв'язано і шапка якась. А поверх шапки запнутий платком. Платком усігда обмотаний, отак приходять, біденький, просто шкода, бідна дитина. Рукавчата короткі, якесь

пальтечко — недоносок... Отакі руки — сині! Сині, бідні... Ото почала його змерзлі руки відігрівати, давай терти йому руки. І самій холодно, але тру... Раз підходить Іван Дмитрович, наш завуч, та каже: «Уляно Миколаївно, у тебе ж теж руки холодні, як жаби. Куди тобі терти?» А я все одно тру. І ноги ж в нього, бідненького, теж померзли... «Сідай, Вася, на стілець, — кажу, — розбувайся, давай тобі допоможу!» Чоботи стягаю, а в нього пообмерзали портянки. Ні носочків, нічого немає... У нас плита в класі була. Отуди портянки покладемо на железяку, сушимо... А топили соломною. Плиту топили соломною. І в тому коридорі, у класах — дим, дим... Дихати немає чим. Ото хіба на третьому уроці вже можна трохи робити, на дошці можна писати...» (зі спогадів вчительки У. Демченко).

Нелегкою була шкільна наука того часу. Зовсім не було зошитів, писали на папері, який потрапляв під руки, не вистачало й підручників, чорнило часто робили з бузини, а якщо вдавалось дістати «хімічний» олівець, тобто із стержнем, що розчинявся в теплій воді, то це вже була велика радість.

«У школі було всього 6 навчальних кімнат в двох шкільних будинках (в одному — 4, в іншому — 2), учні мусили відвідувати заняття в дві зміни (в другу зміну працювали старші класи). В класі із 37 учнів батько був хоча б у п'ятьох. Класні кімнати опалювались грубами, які топили соломною, хмизом, відходами сільськогосподарських культур»²⁰.

«Через те що писати не було змоги, першими-третіми уроками ставили фізкультуру, співи та історію. Вже на четвертому-шостому уроках у класі було тепло. Топили в школі соломною, хмизом,

²⁰ Бут В.Г. Історія Тарандинцівської середньої школи імені Василя / Режим доступу: ktoi.npu.edu

дровами. Топливо заготовляли самі учні. Рубали в лісі, підвозили підводами, складали в сараї. В класах часто стояв чад, інколи було сіро від диму. Приходилося відчиняти двері надвір... Раз писала, а крейда здоровенька, у самій руки померзла, той крейди не вдержу. Впала крейда і розбилася на маленькі кавалочки. А я маленького шматочку не візьму рукою, так руки замерзли, то діти ту крейду ловлять. Оті кусочки позбирали та на дошку поклали, щоб писати. На перших уроках ми зовсім не писали, ну, ото історія була, чи що інше. Чорнило ж замерзало. Ну, не писали. А, було, померз-немо, і діти, і вчитель, так що вже тривати неможна. «Все, — кажу, — давайте грітися!» Тоді діти затупотять ногами. Тупочуть так, що, мабуть, і в Біївцях чути. Тупочуть, бігають по класах, поки трішки не зігріються... А на четвертому уроці — то ми вже герої... Було, як ото немає якого уроку, то ми танцювали, і так грілися»²¹.

«В учнів не було ні зошитів, ні підручників. У переважній більшості учні носили книги у полотняних торбинках і лише щасливчики могли десь розжитися польовими офіцерськими сумками. Освітлення в ранковій годині і, при потребі у вечірні, здійснювалось гасовими лампами: одна на столі у вчителя, і одна на стіні. Не було підручників, зошитів. Доводилось писати на полях газет і журналів, на зворотній стороні плакатів, як різали на аркуші й зшивали. Вчителі відшукували на горищі довоєнні зошити, виривали чисті аркуші, зшивали і давали учням. Класні журнали велися у звичайних учнівських зошитах. У класі налічувалося від 37 до 45 учнів. При такій кількості учнів не вистачало класних кімнат у двох земських приміщеннях. Учні розміщували навіть у коридорах... До старших класів учнів ходили із сусідніх сіл ... частина знаходила

²¹ Із інтерв'ю вчительки У. Демченко / Режим доступу: <http://golosy.ltava.org/person/demchenko94/>

квартири у Тарандинцях...а інші майже щодня в будь-яку погоду після занять добирались вночі додому, після другої зміни. Але, незважаючи на такі важкі умови, відвідування учнями занять було хороше. Лише під час зимової завірюхи чи осінніх великих дощів діти з інших сіл пропускали заняття. Важко сказати, чим це було зумовлено: відповідальністю, потягом до знань чи соціальним становищем дітей села»²².

«Одного разу, знаю, бо я була чергова, таке мело на дворі, що світу білого не було видно, — згадувала вчителька У. Демченко. — Я оце звідсіля, де живу, ледве до школи дійшла. Прийшла раніше, бо чергова. Дивлюсь, Василь заходить і з ним оцей другий товариш з Бійовець. Я кажу: «Чого це ви прийшли?» А Василько Симоненко відповідає: «Ви знаєте, я не хочу відставати від життя, я ж таки щось корисне в школі почую. А що дома сидіти? — Каже. — Що я там почую, що я там побачу? А то ж я щось взиваю!» Це чесне слово, це його слова, Василя»²³.

І хоч школи він не пропускав за будь-якої погоди, але ніколи не залишався десь на квартирі, бо вдома, особливо після смерті діда Федора 1949 року на його поміч чекала матір. Він ішов на Удай рубати очерет, щоб натопити хату, допомагав по господарству, а у сезон польових робіт виходив з нею на ланку, виконувати норми трудовнів — «працювати за паличку».

Невисокого зросту, темно-русий, з продовгуватим худорлявим обличчям, сірими очима, що випромінювали розум, Василь виділявся серед учнів великою допитливістю.

²² Бут В.Г. Історія Тарандинцівської середньої школи імені Василя / Режим доступу: ktoi.npu.edu

²³ Із інтерв'ю вчительки У. Демченко / Режим доступу: <http://golosy.ltava.org/person/demchenko94/>

Навчання йому давалося легко. «Василь уроків майже не вчив. Усе ловив на льоту з пояснень вчителя на уроці. Ну, математику доводилось рішати вдома. Поки на уроках посидить — напише кілька віршів. Дорогою додому всі анекдоти, вірші порозказує», — пригадував про шкільні роки В. Тараненко²⁴.

«Я тільки прийшла працювати учителем математики п'ятих-сьомих класів. Тоді ж мені довелося із середини навчального року вести уроки креслення в старших класах... Я добре готувалася до уроків, але в своїх силах була невпевнена. І коли я заходила до класу, то найбільшу увагу звертала на парту, за якою сидів Василь, бо вже знала, що він розумний хлопчина і може помітити непідготовленість учителя при поясненні нового матеріалу. Василь же якось спідлоба поглядав на мене і поволі, але красиво креслив. Як пізніше я дізналася, він одночасно креслив і читав з-під парти художню літературу. А поглядав на мене, аби я не спіймала його на гарячому... Пізніше він сказав мені, що складне креслення після моїх пояснень він може вдома виконати по пам'яті. А я подумала: як добре, що ти зрозумів мене, але якби ти знав скільки я готувалася, щоб мені й учням був зрозумілий той предмет, з яким я вперше зустрілася», — згадувала У. Демченко.

Вчився не заради оцінок — щоб здобути знання. Більше любив точні науки, особливо розв'язувати складні задачі. Не було уроків, щоб він не поставив учителю запитання — і за темою уроку, й поза темою. «Оце виходить вчитель з класу, як урок закінчиться, то він обов'язково за ним, як мишка, ото так біжить за ним. Куди ото вчитель, туди й він і все допитується, допитується, ну, усім цікавився... Дуже, дуже допитливий був. Якщо щось не зрозуміє — він

²⁴ «Відлуння Василевого Різдва» — Полтава: АСМІ. — 2004. — С. 40

не вийде, поки не зрозуміє. Він і вчителів любив, і його любили. Що любили, то любили. Це чесно. Хороший хлопчик був такий... У його класним керівником була Марія Йосипівна Остапенко. Йому й математика не важко давалась. Він дуже любив вікторини, оце з математики. Ось ніхто не ріше, а він ріше. Ніколи не сідав, у нас такий був коридор квадратний, не було де сісти, ну, де хто сидів, а він ніколи не сідав. В дверях стоїть, за двері держиться. Кажу йому: «Вася, сядь, сядь! Хай ще й інші подумаютъ». А він тоді каже: «А як ніхто не ріше, тоді мені можна? Я буду тоді рішати, як ніхто не ріше». Він хороший хлопчик був, що хороший, то хороший! Видний такий, допитливий, розумний»²⁵.

За спогадами вчителів, Василь на заняттях був дуже уважним, не пропускав жодного слова вчителя. «На уроках він був серйозний — аж занадто, — пригадувала вчителька У. Демченко. — Ніколи не сміявся, не ганяв по шкільному подвір'ю. У класі Вася виділявся серед учнів, по-перше, своїм бідним одягом, по-друге, розумом. Навіть учителі не читали стільки книжок, як наш найкращий учень...».

«Це був худорлявий чорночубий вічно засмаглий хлопчина, не вельми балакучий, проте гострий на язик... тодішній директор школи Барабаш хвалив його, на загальношкільних зібраннях, закликав нас, учнів, брати з нього приклад за його сумлінне навчання» (зі спогадів М. Кондратенко)²⁶

Він дивився на життя очима дорослого, мав свою думку, яку ніхто не міг змінити. Був затятим, навіть упертим. Класний керів-

²⁵ Із інтерв'ю вчительки У. Демченко / Режим доступу: <http://golosy.ltava.org/person/demchenko94/>

²⁶ «Відлуння Василевого Різдва» — Полтава: АСМІ. — 2004. — С. 38

ник Марія Йосипівна Остапенко згадувала, що Симоненко в шкільні роки був «правдолюбець... Страх як не любив неправди! Якою б і де не зустрічалась вона на його дорозі... Любив українську мову і літературу. Сердився на тих критиків, які свого часу звинувачували Рильського і Сосюру в схильності до змалювання українського пейзажу...».

Професор МАУП В. Ярошенко, дослідник творчості поета, пише: «У шкільному журналі Василя Симоненка всі п'ятірки, але є й одна двійка за твір на тему «Мое щасливе дитинство». Він написав твір з одного рядка: «У мене щасливого дитинства не було». Й одержав двійку, хоч заслуговував ордена». А бувало й таке, як пригадувала вчителька У. Демченко, що міг сказати вчителю: «Ставте двійку, мені все рівно — що 5, що 2. Мої знання нікому не потрібні, я ніде не буду вчитися». Та коли вступив до університету, зізнався: мовляв, не думав, що «репаного колгоспника» можуть так просто зарахувати у вищий навчальний заклад».

Ніколи не лаявся, хоч часто вживав слово «брешуть» та висловлювався вкрай різко. Тому вчителі спинали його зауваженнями: мовляв, «тримай свою думку при собі» чи «перш ніж щось сказати — оглянься навкруги, бо є різні люди».

Тут, у Тарандинцях, майбутній поет зміг задовольнити свою неабияку спрагу до літературного слова. Він жадібно й багато читає художньої літератури. Бувало на уроках тримав на колінах розгорнуту книжку. «Якось на уроці вчителька М. Й. Остапенко помітила, що Василь зовсім не слухає її. Підійшла й побачила, що на колінах у хлопця книжка. «Що ж це ти, Василю, сьогодні такий неуважний, — посварила. — А ну, що ти тут ховаєш?» — і забрала томик. Книжка та була читана-перечитана, клеєна-переклеєна і замацана учнівськими руками — ледве трималася корінця. То був

роман Егель Ліліан Войнич «Овід». У шкільній бібліотеці, щоб прочитати його, утворилася черга. І ось Василь дочекався своєї... Але вчителька все-таки дорікнула: «Такі книжки треба читати вдома». «Та там же ніколи». Марія Йосипівна забрала книжку і, поки діти виконували самостійне завдання, знічев'я погортала її. На якійсь сторінці побачила жирно підкреслені слова «Феліче Риварес на прізвисько Овід... Професія — журналіст. Малий на зріст, чорне волосся, чорна борода, смаглявий, блакитні очі, широкий лоб... Кривий на ногу, ліва рука покалічена... на обличчі свіжий шрам від шаблі».

На перерві вчителька віддала, звичайно, хлопцеві книжку, запитуючи: «Твій ідеал?». І, перефразовуючи відомий вислів, повела далі: «Якщо ти мрієш стати журналістом, то це добре, але навіщо ж так розмальовувати книжку?».

Марія Йосипівна першою благословила Васильку на журналістську професію. Порадила їхати вчитися до Києва» (зі спогадів М. Сніжко)²⁷.

Уже у сьомому класі він пише вірші для шкільної стіннівки, яку оформляв Григорій Коломієць. «Він вже у 8 класі багато писав у класну стінгазету. Як вийде газета, учні дивляться: „Ану, який вірш Василь написав?“ Переписували в свої зошити. Ми так і думали, що Василь стане поетом. Багато читав він по дорозі своїх віршів. Зошит за зошитом списував... Василь інколи вірші дорогою до школи писав... Василь казав: „Поки дійду до школи — складу якийсь вірш. Обов'язково біля озерця сідаю і, — каже, — читаю”. Там пеньок такий був — зрубана верба, не знаю, може, вона і досі там є. „Ото на тій вербі, — каже, — я вірш читаю, а хлопці запису-

²⁷ Сніжко М. Симоненкова хода. — Черкаси: видавець Чибаненко Ю.А., 2013 — С.43-44

ють...», — пригадував шкільний товариш поета Василь Тараненко. Його перші вірші здебільшого звичайні заримовані куплети: «Бігав вовк по горах, / Здобичі шукав. / І у гірких сльозах / Долю проклинав»...

Великий природний хист Василь мав до іскрометного гумору. Ще школярем, хлопець придумував смішні куплети про своїх односельців, і писалися вони на печі, де свою мудру науку майбутньому поетові провадив дід Щербань. Він мав спокійну, але й веселу вдачу: без дотепу, без гумору не обходився жодний день. «Влучне слово щомиті могло зірватися з його вуст чи лягти на папір», — заважувала вчителька У. Демченко. А студентський друг М. Сом казав, що «влучне слово завжди ворухилося у Симоненка або ж на кінчику пера, або на кінчику язика».

Василь мав альбом із фотографіями однокласників, під кожною — віршований підпис. «Схоплююсь дуже рано, йду до річки і там фантазую», — так ділився секретами своєї творчості зі шкільними товаришами поет-початківець.

Ці творчі здібності обдарованого юнака помітила та всіляко заохочувала розвивати їх вчителька української мови й літератури, класний керівник Марія Йосипівна Остапенко.

Марія Йосипівна була його першим наставником у літературі — рецензентом поетичних вправ. Василь завжди її уважно слухав і з усього було видно, що до складання віршів ставився серйозно.

За словами Марії Макової: «Свої вірші він показував лише вчительці української мови та літератури. Марія Йосипівна Остапенко доводилася мені тіткою, тому я першою довідалася про талант однокласника. Вчителька захоплювалася його творами, але блага-ла Симоненка нікому не показувати свої записи, а ще краще —

спалити. Ще тоді в них було багато забороненого», — згадувала Марія Макова.

Перша друкована поетична проба майбутнього митця «Радянська жінка», присвячена жінці-матері, з'явилася в районній газеті «Червона Лубенщина». «Про те, що Василь пише вірші, я дізналася ще в сьомому класі. Отож на якомусь уроці Льошка Щербань (троюрідний брат Василя) тихесенько показав мені редакційного листа із нашої районної газети «Червона Лубенщина», де сповіщалося, що до свята 8 Березня буде опубліковано вірш Симоненка про матір» (зі спогадів В. Момот).

У Тарандинцівській школи, він одразу став членом двох гуртків — літературного й фізичного. «Писати почав рано, але про свої вірші нікому не говорив, хіба близьким друзям. Одного разу на заняття літгуртка його товариш приніс вірш і не сказав, що це написав Василь Симоненко. Василь сидів і мовчав. Літгуртківці слухали уважно, вірш усім сподобався і вирішили надіслати його до дитячої газети «Зірка». Василь згодився. Так і зробили. Вірш надрукували, а Василеві, як учаснику конкурсу, прислали привітання й кілька картинок — балів. Звичайно, Василь був задоволений і довго зберігав цього листа з редакції. Взявся серйозніше за складання віршів і на кожне заняття гуртка приносив нові твори. У старших класах це в нього уже було серйозне захоплення, а, може, й проблеском таланту» (зі спогадів М. Сидоренка)²⁸.

«У школі Василь виступав на всіх олімпіадах з гуманітарних наук...але у самодіяльності участі не брав — співати не вмів. Найбільше любив історію й українську мову та літературу» (зі спогадів однокласника В. Тараненка)²⁹

²⁸ «Відлуння Василевого Різдва» — Полтава: АСМІ. — 2004. — С. 38

²⁹ «Відлуння Василевого Різдва» — Полтава: АСМІ. — 2004. — С. 40

В усьому іншому Василь не виділяється серед сільських підлітків — такий самий відчайдух, який вміє ризикнути для самоствердження серед однолітків, виявити, на його думку, справжні чоловічі якості та здатність самостійно ухвалювати рішення, бути надійним другом.

Давно минулися дитячі ігри в цурки, гилки, рогатки й луки, катання коліщати та м'ячі, зваляні з коров'ячої шерсті. Тепер хлопець упевнено приборкує норовистого коня, вправно атакує «фашистів» поміж «окопами», спритно добуває вогонь кресалом і губкою. Тут, серед пастушків, «герой» змалку приохотився до куріння (у рідного діда ні на грядках, ні в кисеті також тютюнець не переводиться!). Відтепер смалитиме безбожно, «по-чорному». Пояснюватиме, що тютюн заглушує голод чи шукатиме інших виправдань. Знав би тоді, яку фатальну й трагічну роль зіграє цигарка в його житті!

Василько й плаває майстерно — Удай перепливає, мов торпеда. Хоч на річці було всякого. Якось узявся перепливати Удай, прив'язавши до спини весло. Але на той берег, де чекали хлопці з човном, доплисти не вдалось. Підступне латаття, таке гарне, білопорцелянове, ненароком оперезало весло. Зчепилося з ремінцем, потягло у нетрі... уже які «мертві петлі» виробляв — іще більше заплутувався! Добре, що недалеко рибалив біївецький дядько! Йому й завдячує життям семикласник Василь, по-вуличному — Сурмилівський (мамина мама Варвара була Сурмило), майбутній поет Василь Симоненко...

Утім, киснути влітку на річці не геройство, а задоволення. Взимку скупатись — ото б! Бо що то за розваги — шкільні лижі, саморобні, дерев'яні, підбиті дротом ковзани та санчата, які шалено розкручують «крутилкою». Тож Василь із Олексієм Щер-

банем та Андрієм Туром вирішили скупатися восьмого березня. Не встигли й до середини доплисти, як нагодився одноокий Коля (з війни без ока вернувся): «А що це ви, паскудники, робите? У вас що, не всі дома — роз'їхалися на Клечання? Жити набридло?!» Як ухопить бісовий дядько дрючка, та як зачне виганяти їх із води! Воно й самим кортіло вилазити, але — гоґошилися — ніхто не важився першим. Тож потайки навіть зраділи, що мусять капітулювати...

А ще був «політ» на старому вітрякові, що кострубато стирчить у полі над енківецьким шляхом... Василько й не пам'ятає до пуття, як це сталося. Знає, що був політ, була висота — потім усе зникло... Того вечора пастушки принесли його додому в рядні. Ні встати, ні поворухнутися ще довго не міг. «Хоч би нічого собі не відбило!!!» — товклось у стривоженій, передчасно посивілій маминій голові. І це ж при тому, що змалку, завжди голодне, перехворіло всіма можливим болячками! Помалу одужав. Минулося. Минулося?³⁰

«Пам'ятаю, як вперше пацани підсадили мене на коня покататися, то потім, коли зліз із нього, було таке враження, ніби мене розчахнули: сідниця болить, ноги — колесом, ступити кроку не можу... А потім звик. Нас, селяків, було, хлібом не годуй, а дай на коні покрасуватися, та ще як перед дівчатами», — згадував свої підліткові роки В. Симоненко³¹.

Документальними свідченнями зростання та мужніння підлітка є матеріали особистої справи учня Тарадинцівської середньої школи Василя Симоненка, яка вміщує: автобіографії, заяви, харак-

³⁰ Цит.: *Павленко М.* Небезпечні польоти Василька Симоненка / Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=16071>

³¹ Цит.: *Сніжко М.* Симоненкова хода. — Черкаси: видавець Чибаненко Ю.А., 2013 — С.42

теристики, довідки, класні журнали. 18 червня 1950 року класний керівник М.Остапенко в характеристиці випускника 8-го класу пише: «До навчання відноситься з захопленням. Протягом року вчився на «4» і «5», допомагав учням, що не встигають з окремих предметів, на уроках завжди уважний, дисциплінований, поважає своїх товаришів і старших від себе. Культурно поводить себе в громадських установах. Працює в фізичному, літературному гуртках, член лекторської групи школи. Виявляє здібності до написання творів. Багато читає художньої літератури...». У дев'ятому класі знову повторюють, що «до навчання ставиться з любов'ю», на уроках відповідає легко, літературною мовою, «поважає вчителів», «жвавий, веселий» і «сам теж пише невеликі твори: вірші, п'єси», «виступає з доповідями перед учнями школи» (М. Остапенко, 16.VI.1951 року).

Тарандинцівську середню школу Василь Симоненко закінчив 1952 року із золотою медаллю. Проте дороги до неї не забував — відвідував усі зустрічі випускників, приходив на новорічні ялинки. Пам'ятав: звідси йому, сільському хлопчачу, напівсироті відкрився шлях до Університету.

VI Університетська п'ятирічка

«Він вийшов у широкий світ, прилучився до високої культури міста»

Сом М. «З матір'ю на самоті»

Одразу після закінчення школи 1952 року Василь Симоненко вступає на відділення журналістики філологічного факультету Київського університету, яке наступного року стало повноцінним факультетом. До слова: спочатку золотий медаліст все-таки приніс документи на механіко-математичний — висока відзнака за навчання надавала право школяреві бути зарахованим до вишу без іспитів. Опісля передумав: «гуманітарій переміг у ньому технаря».

За тиждень перед від'їздом до Києва Галина Федорівна звільнила Василя від усіх робіт по господарству. «Мати намагалася тримати мене побільше біля себе і часом крадькома плакала. А мені не сиділося. Тягло кудись далеко в невідоме. Бігав у клуб і безпечно віддирав гопака, до тошноти танцював «яблучко» і різні «польки». Ночами римував і фантазував. Цілими днями з Гришою пропадали на річці. Верталися перед заходом голодні і стомлені. Потім вечорниці, сміх, сміх, танці, гармошка...

А за кілька днів наша хата наповнилася шумом — прийшли виряджати, принесли пляшки, заткнуті качанами. Запахло самогоном, потягло на співи — і закрутилося. Мені всі трохи заздрили і разом жаліли. Свою повагу і любов висловлювали тим, що кожен змушував випити саме від нього — і я пив. Пив і чомусь

не п'янів. Очевидно, хвилювався. Потім ходили селом — кричали, варнякали, дратували псів і цілувалися з дівчатами...» (із щоденника В. Симоненка).

«З усіх українських усюд з'їхалися до Києва мої побратими. Переважно це селянські сини, випускники сільських десятирічок. Багато хто з них народився в люті часи голодоморів, колективізації, розкуркулювання, кривавих сталінських репресій... Усі були ви-снажені лихоліттями війни, тяжкої з малолітства фізичної праці, колгоспними злидінними трудоводнями... Але всі жадали знань, усі докопувалися й дошукувалися правди, воліли історичної справедливості — кращої долі для України» (зі спогадів однокурсника В. Симоненка Івана Шпитала).

«Не така машинно-велелюдна, не така розпросторена й висотна була тоді столиця України. Не сягав ще південної околиці університет, навіть бульвару Шевченка не сягав — тільки в червоному корпусі розміщалися аудиторії, кафедри, деканати всіх факультетів. Не знали ми, що таке магістралі метрополітену й підземні переходи; трамвай 8-го маршруту, недавно остаточно перекреслений на карті міста, курсував від площі Богдана Хмельницького мало не до вулиці Освіти, де й досі біліє серед дерев університетський гуртожиток, а на місці нинішнього будівельного інституту, в парку, на моріжку, готувалися ми до екзаменів та заліків», — описує того-часний Київ Ілля Бердник³².

Багато принад таїв у собі Київ, особливо для тих, хто потрапив з глухої провінції: театри, музеї, бібліотеки, до яких раніше не було доступу сільській молоді. А пам'ятники старовини, а зустрічі

³² *Бердник І.* Спогадання про альма матір, або Квіти Василеві Симоненку / Режим доступу: <https://vasylsymonenko.org/knugy/symonenko-v-a-vybrani-tvory-2012/>

з людьми, яких знали й за межами країни! «Все це давало нам колосальний інтелектуальний заряд і важко сказати, що більше сприяло перетворенню нас у розвинених, освічених, інтелігентних людей — університет, наука — чи оточуюче середовище.

Правда, більшості студентів — мужицьких синів і дочок, не були доступні всі блага цивілізації. Жили вони бідно. Стипендія в ті роки на перших двох курсах становила 220 карбованців, а на останніх — 240. Якусь децицію ще вираховували і за гуртожиток. Батьки ж самі ледве зводили кінці з кінцями і могли допомагати хіба що харчами. Але й такі крихти мали не всі», — згадував свої студентські роки В. Онойко (вступив на факультет журналістики 1953 року).

Тоді до Київського університету прийшло травмоване незліченними кривдами, раннім сирітством, призвичаєне до тяжкої, але совісної праці юне повоєнне покоління студентів. Звідси у них така надчутливість до людського болю, до честі та гідності, жага творчості, жадання Правди, Добра, Краси. Це ті моральні й духовні засади, на які спиралося Симоненкове покоління і яке увійде в історію української культури як шістдесятництво.

Коли Василь зійшов із харківського потяга на Київському вокзалі та дістався червоного корпусу університету, можливо, і перед його поглядом постала картина, яку згодом у своїх спогадах описав Віктор Онойко: «Стояв спекотний липень... Мій поїзд прибув у Київ дуже рано і я з одним своїм земляком пішки дісталися до вулиці Володимирської.

Підійшли до центрального входу славнозвісного червоного корпусу університету. Там за величними колонами, підклавши під голови хто чемоданчик, хто торбу, покотом спали кілька хлопців. Видно, приїхали ввечері чи вночі і ось так, ніби припали до храму

науки, майбутньої альма матері. Ми з приятелем ледве втрималися від сміху. Та сміятися, мабуть, було б і недоречно.

То був час не такий далекий від кінця страшної війни і це були переважно її діти. На долю більшості випали й окупація, і звірства фашистів або ж поневіряння далеко від рідного краю, і загибель батьків, сирітство. І вони поїхали в столицю в латаних штанцях, у черевиках, що «просили їсти». З грошима в кишені, скрупульозно «розкладеними» на кожний день. А ще прихопили обшарпані підручники, шмат сала, кільце домашньої ковбаси, паляницю. От і увесь скарб, усе багатство. Зате яка жадоба знань!»³³.

А ось спогад і самого Василя про свій перший день в університеті: «Через добу я зійшов з харківського потяга на Київському вокзалі. До цього я не уявляв, що людина (тим більше — я), може так безнадійно загубитися в юрбі. В селі я звик запам'ятовувати кожне нове обличчя. Тут же їх була така сила, що скоро заболіла голова. В університет увійшов з величезним дерев'яним чемоданом, мужньо витримавши скептично-презирливий погляд швейцара» (із щоденника В. Симоненка).

Василь мешкав в університетському гуртожитку на вулиці Шостій-Новій (нині вул. Освіти), на Чоколівці або Солом'янці, як по-різному їх називали — тодішній околиці міста. «Є в столиці України невеличка вулиця, де кожне старе дерево знає живого Симоненка. Це вулиця Освіти», — згадував про їхнє життя в гуртожитку Микола Сом, близький приятель-однокурсник поета.

³³ *Онойко В.* «Не так я мріяв жити, як живу» / Життя мов спалах блискавки. Спогади друзів і колег про В. Симоненка. — Черкаси: Черкаспресфото, 1991 — С.13- 26

«Окрім студентів-китайців, решта студентів жила у примітивно пристосованому для цього гуртожитку № 2 на Солом'янці. Усі привілеї там обмежувались наявністю металевих ліжок із пружинними сітками і ватяними матрацами, кількох тумбочок, спільної кухні й туалету, а також тісної «ленінської кімнати» (зі спогадів Ст. Буряченка). «Гуртожиток був малий. Спали на ліжках по черзі, чекаючи годинами з конспектами у так званій ленкімнаті, доки звільниться ліжко», — згадував Ю. Ярмиш.

«Сорок четверта кімната, на яку я одержав ордер, виявилася зайнятою. Комендант упхав мене в п'ятдесят: „Поживи дня два здесь. Потом перейдешь в другую”. Заперечувати я боявся. Увечері зібралися всі мешканці — їх більше десятка. Виявилось, що всі вони — літератори. Вже знайомий мені Володимир відкрив товстий, як Біблія, зшиток і з пафосом викрикував вірші. Його тезка — драматург — розповідав про свої зв'язки з письменниками і смакував свої п'єси. Високий і худий Ваня — „деревня” ще більша, ніж я — читав послання президенту Трумену, викликаючи його на поєдинок. Всі захоплювалися, кричали, щось доводили. Це видовище мене потрясло. Я бачив, що їх вірші, як і балаканина були нікчемними. Це ж так просто, зрозуміло. І я вирішив, що моя писанина теж тупа, а я цього не відчуваю, як вони. Цього ж вечора зарікся будь-кому показувати свої вірші. Таким був перший крок до цивілізації» (із щоденника В. Симоненка).

«Коли ми, мешканці гуртожитку, вперше зібралися разом у своїй кімнаті й стали знайомитися, худорлявий, довгоший юнак, з гладенько зачесаним назад темним волоссям, чие ліжко стояло поруч з моїм, якимось ніяково, сором'язливо подаючи кожному руку, повторював: «Василь Симоненко... Василь Симоненко». Утім, його прізвище ми одразу скоротили, і став він Симоном, як Микола

Кипоренко — Кипором, Юрій Кальченко — Кальком. А оскільки в прізвищі Миколи Сом не було чого утинати, його, навпаки, «доростили» до Сомика. Мовляв, що то за Сом, який не має вусів. Ці добрі, милі назвиська приліпилися до нас назавжди... потрапили ми в гуртожиток ...тільки тому, що залишилися без батьків. Потрапили, сказати б, на пільгових умовах, бо хто мав батька, мусив винаймати собі «куток» у когось із киян» (зі спогадів Бориса Рогози).³⁴

«Симоненка називали Симоном тому, що так називали одного літературного генія, який Васі подобався. Це стверджує Юрій Ячейкін. Я ж гадаю що Симоненка називали Симоном тому, що він був спокійним і врівноваженим, неговірким і мудрим, як старий дід» (М. Сом).

«У нашій кімнаті, крім семи «законних» мешканців, «зайцем» жив ще один студент Микола Кипоренко (майбутній головний редактор однієї з республіканських комсомольських газет). За два-три дні до стипендії він розпочинав чергове вимушене голодування. Щоб не хотілося їсти, спав (лекції, звичайно, не відвідував), періодично посьорбував воду з чайника. Найбільшим святом були дні, коли хтось привозив з дому торбу з харчами» (зі спогадів Ст. Буряченка).

«Жилося нам сутожно, але духом не падали. Ділилися між собою єдиним карбованцем, останнім шматком хліба чи куснем сала, якщо комусь раптом пощастило отримати з дому посилку. Хоч траплялося те дуже рідко: нашим матерям тоді в колгоспі на трудовень не платили нічого, тому й називали його дурноднем, не було чим вигодувати кабанця, а податки на кожне фруктове дере-

³⁴ Рогоза Б. «Я рад прийняти на себе всі вогні...» / Режим доступу: <http://kreschatic.kiev.ua/ru/3236/art/16055.html>

во в обійсті накладали такі, що доводилося весь садок вирубувати», — згадував студентські роки Б. Рогоза.

Василь Симоненко пригадував, що він, коли їхав додому, то завжди брав свій великий дерев'яний чемодан. Односельці запитували: «Навіщо ти возиш стільки книжок?», а насправді він був порожній — з дому набирив «пів мішка сухарів, а ще й якусь картоплину...».

У гуртожитку студенти проводили майже все дозвілля. Найпоширеніша розвага — танці щосуботи та неділі в підвалах, на подвір'ях або в холах студентських гуртожитків.

Ось як про це згадував випускник історичного факультету М. Котляр: «Танці були в університеті, на міські ми не ходили, там було, що завгодно, і студенти мали свою гордість. Коли я вчився на міжнародному, то потрапити на наші вечори, після яких слідували танці, була мрія кожної дівчини... На історичному факультеті, де я навчався на останніх двох курсах, були дуже веселі вечори, вони були по курсам і загальні. ...Дівчат на історичному було менше аніж хлопців, тому зазвичай ми запрошували студенток із германо-романського факультету, вважалося, що там були найгарніші дівчата».

У гуртожитках студенти також читали багато різноманітної літератури, з подальшим обговоренням у вузькому колі однокумців. А ще були суперечки про О. Блока (творчістю якого захоплювався Василь Симоненко) та С. Єсеніна. І у цих дискусіях хтось згадає його веселим і відвертим, хтось мовчазним і задумливим.

Отже, у студентському гуртожитку Василь здобув перший життєвий досвід самостійного дорослого життя: «Ми ж училися там гуртом жити, що означало: рано вставати, робити зарядку, варити суп, іти на лекції або в читальню, займатися

спортом, ходити на побачення, писати вірші і співати пісень» (М. Сом).

У цьому студентському співжитті Василь, за спогадами однокласників, вирізнявся щирістю і безпосередністю, прямоотою, відкритістю і щедрістю душі: «Спілкування, розмови на болючі теми справляли на мене сильне враження його своєрідні думки про життя і сучасну літературу, властивий йому гумор... Він, до речі, якимось інстинктивно відчував у людях нещирість і підступність. Недарма дехто жартома прозивав його детектором брехні через його вражаючу чутливість на усе чужорідне» (Ст. Буряченко).

Перший курс для Василя став особливо складним. «Знайомство з курсом збентежило мене ще більше. Зрозумів, щирості і невимуженості тут не буде. Вечором кидався у постіль, втикався у подушку, кусав губи, щоб не плакати. Тепер невблаганно тягло в село. Хотілося кинути все, примчати додому, піти з Гришою збирати жолуді, ритися в осінньому сухому листі, пекти в багатті картоплю і гонитися в кущах за дівчатами. А вечорами... Ех, осінні вечори на Полтавщині! Як я нудьгував за вами!

На першому курсі ні з ким так і не зблизився. Подобався Ячейкін, але я боявся його — все-таки киянин. Та й надто різними людьми були ми тоді. Запам'яталися обидва Перепаді. Але тільки тому, що не любив їх. Сом не викликав нічого, крім зневаги. Більш менш відверто міг розмовляти з «манюнієм» Кіпоренком. Та спільною у нас була тільки каструля, в якій варили їсти. Друзі все-таки були. Теплі, напівжартівливі стосунки лишилися з колишнім однокласником Андрієм. Невимушено зубоскалив з Коломійцем. Було в них щось знайоме, рідне. А курс лишався чужим, далеким» (із щоденника В.Симоненка).

Багато з того, що тільки відкривали для себе вчорашні «селяки», для «горожан» уже було пройденим етапом. Здавалося, й за рівнем знань вони їх перескочили. Але тим заспокоївшись, навіть і не помітили, як раптом опинилися далеко позаду. Наперед виступили особистості талановиті, яскраві, непересічні.

У колі своїх однокурсників Василя Діденка, Володимира Підпали і Тамари Коломієць, Бориса Олійника, Роберта Третякова, Станіслава Тельнюка, Петра Засенка, Володимира Біленка, Віктора Близнеця, Анатолія Москаленка та багатьох інших Василь Симоненко, у вимові якого відчувалося м'яке полтавське «ель», вирізнявся внутрішнім аристократизмом, надзвичайною вразливістю, яскравою ліричністю, сором'язливістю натури. Водночас він міг бути і поривно запальним, навіть їдким.

Товаришам він запам'ятався теплою усмішкою на худорлявому обличчі й привітним ставленням до всіх, окрім лицемірів, нищих і убогих духом підлабузників. На тлі однокурсників Василь видавався набагато старшим не стільки зовні, скільки поведінкою, зрілими поглядами на життя.

«...Ми знали, що він закінчив школу з золотою медаллю, що серед хлопців тих часів було рідкістю... З перших днів навчання в університеті ми всі помітили, що він справді людина, як кажуть, неординарна. Він навіть не дозволяв собі «серйозно закохуватись», бо швидко зрозумів, що кохання заважає навчанню, яке не тільки заради майбутнього шматка хліба, а перш за все, щоб зрозуміти те, що твориться в Україні і в усьому тодішньому Радянському Союзі. З бібліотеки «не вилазив», перечитав гори літератури і по закінченні університету мав енциклопедичні знання. Якби він не став поетом і журналістом, то став би науковцем... Студіюючи журналістську науку, ми більше займались самоосвітою, користу-

ючись для цього багатствами вузівської та публічної бібліотек, що поряд з університетом.

Він підкорював нас своєю ерудицією, особливо знанням історії, хоч і за «чорнокнижника» його не вважали — компанійський хлопчина, цікавий співбесідник. Читав, справді, багато, швидко схоплював суть, робив оригінальні висновки», — згадував згодом І. Бердник. Ось звідки у Василя майже енциклопедичні знання про творчість багатьох поетів, адже лише завдяки цьому він поступово все досконаліше оволодівав секретами поетичної майстерності... (зі спогадів Ст. Буряченка).³⁵

«Пам'ятаю, як ми з Василем бігали першими складати іспити, щоб потім цілісний день блаженствувати, не думаючи вже про конспекти й підручники. І я щоразу дивувався з його обізнаності, ерудиції: ніби ж те саме слухали на лекціях, та коли він відповідав на екзамені, то сипав такими фактами, прикладами, про які я сном-духом не відав. З нього міг би вийти талановитий вчений, бо мав аналітичний склад розуму», — пригадував Б. Рогоза.

У характері Симоненка не було награності, бравади, напускної пересиченості життям. «Мене завжди приємно вражали його щирість і безпосередність, прямота, відкритість і щедрість душі, його своєрідні думки про життя і сучасну літературу, властивий йому гумор... Вірно кажуть, що долю людини, її характер, її поривання визначають, в основному, три вирішальних фактори: час, суспільство, Батьківщина. Саме вони якнайразючіше позначились на формуванні Василя Симоненка як людини і поета. Від свого народу, від рідної України отримав він у спадок оту сором'язливість

³⁵ Буряченко С. «Крізь болтну тишу — до весняного грому». — К.: Смолоскип, 2001. — 124 с. / Режим доступу: <https://proza.ru/2012/07/08/3>

і скромність у поводженні з близькими й незнайомими людьми, прямоту і сердечність у спілкуванні, гнів і ненависть до всілякої погані, до високопоставлених чинуш і вождів...» (зі спогадів Ст. Буряченко).

Найближчими друзями поета стали Юрій Ячейкін, Микола Сом та Олесь Каліхевич — на честь останнього Василь назве пізніше свого сина Олесем. Олесь Каліхевич навіть у досить експресивних щоденникових записах згадується найтепліше. Про їхню дружбу Микола Сом писав: «Хоч Симоненко з усіма нашими однокурсниками жив по-дружньому, по-доброму, але Каліхевича, веселого і безпосереднього хлопця, він обоожнював. Навіть на лекціях сидів тільки з Олесем або з Тамарою Коломієць».

Василевий однокурсник Борис Рогоза пояснює таку дружби тим, що Олесь Каліхевич мав добрий літературно-мистецький смак, знав і кваліфіковано оцінював творчий процес. Тому Василю було цікаво спілкуватися з таким однолітком. Він читав Олесю свої нові поезії і хотів почути його думку про них: «Переписував йому віршовані рядочки, і так поступово набралось отих творів на цілу папку. Василь за життя ніде їх не публікував: може, вважав не вельми вправними, а може, загубив десь примірники, писані од руки, бо друкарської машинки тоді ще не мав. Йому, а не комусь іншому, довірливо відкривав свої юначі таємниці, не приховував сумнівів і болів».

А ось, як це про свою дружбу з Олесем занотував у своєму щоденнику Симоненко: «Якось поруч зі мною сів Каліхевич. Я на нього дивився скося — трішки недовіряв, трішки побоювався. Олесь був хлопець розумний і — головне, своерідний. Навіть його лице, рухи, походка, жести були незвичайними і трохи дивними. Заговорили про поезію. Я показав йому два свої вірші. Олесь одно-

го похвалив, другого вилаяв. З цього і почалося зближення. Дружба з ним дала мені багато хорошого. Говорили ми рідко, але, здається, завжди відверто. І скоро я полюбив Олеся — і за те, що йому подобалися мої вірші, і за критику, і за простецьку, трохи романтичну натуру. Страшно подобалося, коли Олесь починав говорити про любов, про людей, коли навіть обвинувачував мене в неіснуючих гріхах».

«Пам'ятаю його — із сором'язливою, майже дівочою усмішкою, завжди спокійного, урівноваженого і добродушного. Це на лекціях і в читальні. А в студентському гуртожитку на старій Солом'янці бачу зовсім іншого — веселого, товариського і навіть насмішкватого», — згадував однокурсник А. Сердечний.

«Василь Симоненко... У цьому ясночолуму, буйночубому хлопцеві з поглядом то замріяним, то гнівним було справді щось високе, соколине, успадковане від народного світогляду, народної пісні, краси рідного краю... Василь був в усьому красивою, чистою людиною, правдолюбцем («Хай брехня твоє слово не вигне»), безкомпромісним до лицемірів, нищих і убогих духом підлабузників («Я не прислужував ніколи і нікому»), — згадував однокурсник Ілля Бердник.

Жили студенти повоєнних років бідно, та щоб якось протриматись, вечорами або й ночами ходили на підробітки: у художньо-му інституті підробляли натурщиками, ще десь — кочегарами або вантажниками, заробляючи приблизно по 10 крб. У ті роки суп коштував 36 коп., а хліб, гірчиця, перець на столах стояли безкоштовно. Так і харчувались.

«Але трималися студенти. Виручала дешева гуртожитівська їдальня. Пончик з чаєм уранці, двісті грамів вареної ковбаси і знову чай увечері — ось пересічне студентське меню. Не кожен

мав розкіш щодня обідати, хоч як цього вимагав молодий здоровий організм. Тож не один в їдальні, у черзі до роздачі, зомлівав від недоїдання. Згодом, правда, навчилися підробляти. Ходили уночі на рибкомбінат, що був неподалік, розвантажувати вагони. Дехто пізніше «підвизався» в газетах і журналах, заробляв гонорар... Василь, звісно, теж відчував велику скруту. Прибув з бідного полтавського села та ще й ріс без батька. Чим могла допомогти йому мати-колгоспниця? Ходів і він розвантажував морожену рибу. Влітку, на канікулах, підробляв у газетах, куди нас направляли на практику або за власною ініціативою. Двічі їздили восени збирати кукурудзу до Миколаївської обл. та Криму» (зі спогадів В. Онойка).

Щоб якось подолати хронічне безгрошів'я, а ще й набути газетярського досвіду, Василь Симоненко погодився працювати секретарем та рознощиком в університетській багатотиражці «За радянські кадри», а також вів рубрику «На літстудійному Парнасі».

«У середині 1950-х доля звела мене в редакції університетської багатотиражної газети «За радянські кадри» з Василем Симоненком. Він керував відділом культури, а я — спорту. Вранці ми приходили до редакції, яка містилася на вулиці Володимирській, на другому поверсі управління університету. Василь сумлінно готував до друку студентські вірші, рецензії, відгуки на концерти студентських ансамблів. Часом з'являвся з іронічними темами однокурсник Василя Симоненка Юрій Ячейкін і вони вдвох писали гострі замітки, фейлетони (під псевдонімами). Мало хто знає, що коли Василю Симоненку не дали місця в гуртожитку, то запросив його жити до себе додому Юрій Ячейкін, хоча це був старий робітничий барак. Нині чимало хто хотів би «приписатися» до імені Василя Симоненка, та справжнім йому другом

у студентські роки був Юрій Ячейкін, майбутній майстер гумористичних, фантастичних, історичних творів. Щирим другом був Микола Сом, приїздив студентом до рідного села Симоненка, має альбом світлин свого друга. Щоразу, коли тираж нашої газети було видрукувано, Василь Симоненко брав його під пахву і йшов до університету розповсюджувати. За це він мав невелику грошову винагороду від редакції. Іноді ми одержували від профкому університету зарплатню у вигляді талонів на обід у кафе навпроти Інституту легкої промисловості. Годували там цілком пристойно» (зі спогадів Юрія Ярмаша)³⁶.

Проте, не варто забувати, в якій суспільній атмосфері жив студент Симоненко. Він вступив до університету в роки післявоєнних ідеологічних кампаній «жданівщини» та «лисенківщини» з їхньою «боротьбою з українським буржуазним націоналізмом» та «безродним космополітизмом», «низькопоклонством перед Заходом», з «продажною донькою імперіалізму» генетикою та «її сестрою» кібернетикою; коли знову розкручувався маховик сталінських репресій («Ленінградська справа», «справа лікарів»), коли у суспільстві, де панувала атмосфера страху, недовіри, заохочувались доноси і наклепи на рідних, друзів.

«Не могли ми зрозуміти в тонкощах лисенківщини чи троцькістського блоку, а от цькування нашого кумира, автора рядків: «Кохана не буде любити тебе, / Якщо ти не любиш Україну», — викликало подив, обурювало. Не розуміли ми, чому заборонений Сергій Єсенін, його вірші, як і Сосюрині, читали з переписаних від руки зшитків», — заважував І. Бердник.

³⁶ Ярмаши Ю. Бурхливі 50-ті. Спогади / Журналістика: науковий збірник – К.: Ін-т журналістики КНУ ім. Т. Шевченка, 2014. — № 13 (38) — С.214-228

Та й у перші роки після смерті Сталіна ці суспільні настрої не відразу змінювалися. «Хоча вже і йшли перші роки після смерті диктатора, сталінщина ще не була повністю розвінчана. Нас оточувала атмосфера загальної підозрюваності, шпигування один за одним. Пригадується, як на студентських зборах впродовж кількох годин засуджували і виключили з комсомолу (тоді це було найбільше покарання) студента тільки за те, що він підкреслював у газеті червоним олівцем окремі місця якогось партійного документа» (Ст. Буряченко).

Тотальний контроль зі сталінських часів у перехідний період 1953–56 рр. не переривався. Шевченків храм науки також кишів сенковськими-гречами. Не раз бувало так: уранці виходить студент із гуртожитку, а на нього вже чекають двоє невідомих. «Ви такий-то? Ходімо з нами». І в автомобіль. І на кілька років. Ні гомону, ні відгону» (І. Бердник).

Щоб сучасному читачеві уявити собі настирливість та проникливість органів держбезпеки, розповімо про донос на В. Симоненка. «Добровільний помічник» (тоді МДБ), сусід у гуртожитку вказав, що Василь Симоненко оцінює американського письменника Джека Лондона вище, аніж радянського Семена Бабаєвського. Що з сучасних позицій може видатись безглуздим — адже Д. Лондона перекладали. Але ідеократична система була налаштована на пильність у всьому. Тобто у цьому разі органи «почули» тільки те, що студент сказав: будь-що «наше» гірше чогось «їхнього». Симоненка викликали у спецчастину університету, а донос назавжди підшили до справи (формуляру) В. Симоненка.

Василь Симоненко належав до покоління, яке входило у свідоме життя під портретами вождя та зі словами: «Дякуємо товаришу

Сталіну за наше щасливе дитинство!» та засвоєного з раннього дитинства почуття вдячності — до Сталіна, до комуністичної партії. Шістдесятниця Н. Світлична пригадувала, що її улюблена вчителька української мови майже кожен урок закінчувала «здравицею мудрому вчителеві та вождеві».

І зрозумілою була їхня реакція на смерть вождя 1953 р. «...Коли помер Й. Сталін, це було велике горе. Пригадую: 6-та година ранку, коли повідомили по радіо, — і в один момент увесь гуртожиток здригнувся від плачу. Такий всенародний рев разом піднявся, що задрижали стіни гуртожитку. Всі плакали, і я плакав...», — згадував майбутній шістдесятник і дисидент І. Дзюба.

Образ Й. Сталіна був невіддільною частиною життя країни, тому не дивно, що його смерть прирівнялася практично до особистої трагедії. Та водночас у студентському середовищі побутувало й скептичне ставлення до діяльності вождя.

І от 1956 рік. XX з'їзд КПРС. Закрита доповідь М. Хрущова. Засудження культу особи Й. Сталіна. Сучасники пригадують, що в заповнених ущерть актових залах панувала мертва тиша. Для одних — це шок, потрясіння. Для інших — сум'яття, розгубленість. А для третіх — надія й віра в нове життя, в якому буде справедливість, порядність.

Так, вони ще вірили у «світлі ідеали соціалізму та комунізму». Студент-історик Харківського університету П. Тригуб, згадував: «Враження величезні, ми були присутні на поваленні кумира. Однак не всі студенти схвалювали доповідь, старші говорили: «Навіщо ворушити минуле?». Студент цього ж університету В. Кравцов відмічав: «...те, що трапилось, шокувало всіх. ...Мені здається, що XX з'їзд КПРС ...надав можливість вперше думати. Ми перестали боятися говорити».

«1956–57 роки, коли Василь Симоненко вчився на п'ятому курсі, — то був бурхливий період у внутрішньому й міжнародному житті. Ми дорослішали на очах. Те, що вчора було забороненим чи неможливим для думання, втрачало свої «табу». Можна було вже говорити про речі вельми і вельми непрості — було викрито культ Сталіна, почали повертатися імена тих, хто загинув у ежовсько-беріївських катівнях, чия творчість була заборонена як «ворожа». Уже можна було не соромитися й не ховатися з любов'ю до рідної землі та її історії», — свідчить однокурсник В. Симоненка Станіслав Тельнюк.

Попри засудження «культу особи Й. Сталіна», окремих вищих чинів і серйозні організаційні зміни щодо зменшення кількості підрозділів та повноважень посадовців, кадри, методи (окрім фізичних тортур) та стиль роботи залишалися ті самі.

«27 березня 1956 року після розмови з Василем на болючі тоді теми дня. Саме тоді нас ознайомили з листом ЦК КПРС про культ особи Сталіна. Читали його в актовому залі університету. «В. Симоненко: «Коли разом з нами жив Ман-он (мається на увазі «сексот», що жив в одній кімнаті з Василем), він часто включав приймача і ловив «Голос Америки». Перевіряв нашу лояльність. Ми слухали... мовчки. Раз тільки, коли була передача про «велике переселення народів», я сказав, що доля істини, мабуть, в цьому є, що проти нічого не попишеш. Мак-он на це сказав: «Да-а, неподготовленный товарищ может попасться на удочку их пропаганды и поверить их рассказням». Крім того, Мак-он часто чув мої висловлювання про нашу літературу і ще багато про що (не все ж мовчити, тряся його матері) і доніс полковнику Єлізарову (начальник військової кафедри). Той викликав мене. Я відмовляюсь від своїх слів. Кажу, що нічого подібного не казав, що

це наклеп. Єлізаров вислухав мене. А потім говорить, що, може, я й казав, але він нічого робити не буде. Застеріг тільки, щоб не давав волі язикау і все. Я пішов. Підлий тип цей Мак-он. Такі скрізь прилаштовуються. Там підмажуть, там продадуть, а тут обіллють брудом. Рідного батька здадуть» (із щоденникових записів Ст. Бурченка)³⁷.

«12 квітня 1956 р. Василь Симоненко під час розмови про літературу сказав, що «у нас зараз фактично дуже мало справжніх письменників. Більшість з тих трьох тисяч членів Спілки пишуть таку «муть», що від неї тошно стає. Як від нової пісні про цілину, яку вчора почув по радіо. За кордоном, навпаки. Стільки талановитих письменників, а ми про них часто нічого не знаємо. Наших же всіх талановитих письменників знищив Сталін. Начебто близько 900 лише на Україні угробив. Онукам своїм розказуватиму, що жив при «монархії» Сталіна» (зі спогадів С. Буряченка).

Бог уберіг Василя, бо деяким його побратимам-вільнодумцям за ідеалізм, відкритість, безкомпромісність, довелося далі свої «університети» проходити за ґратами, у таборах чи в армії.

Важливу роль у становленні особистості майбутнього митця, світоглядних орієнтирів 17–22 річного юнака В. Симоненка мало спілкування з когортою неординарних викладачів, які тоді викладали на факультеті журналістики. «Серед яких — неперевершений оптиміст і веселун Арсен Олексійович Іщук, професор Київського і Загребського університетів, тонкий знавець української мови і стилістики Алла Петрівна Коваль, викладач фран-

³⁷ Буряченко С. «Крізь болтну тишу — до весняного грому». — К.: Смолоскип, 2001. — 124 с. / Режим доступу: <https://proza.ru/2012/07/08/3>

цузької мови, боець і син іспанського народу товариш Алонсо, незамінимий керівник наших дипломних робіт, полтавський грузин Кость Партенович Кукалашвілі, король журналістики і наш улюблений декан Матвій Михайлович Шестопап. Це той Шестопап, якого опісля виключили з партії і вигнали з університету за правдиве й чесне слово, за хоробру вдачу» (зі спогадів М. Сома).

У київському університеті була літературна студія «СіЧ» — «Студія імені Чумака». Її витоки можна вбачати ще в поетичних студентських ініціативах 1930-х років (помітні постаті — поет А. Кацнельсон і майбутній літературознавець-академік Л. Новиченко). Наприкінці 1950-х вона відновила свою роботу. Це був осередок, який об'єднував плеяду майбутніх майстрів слова — поетів, прозаїків, критиків, перекладачів.

«СіЧ» мала неабиякий авторитет у вузі та поза його стінами — у Спілці письменників України. У студії не раз відбувалися творчі зустрічі, які охоче відвідували корифеї української радянської літератури: Павло Тичина, Максим Рильський, Андрій Малишко. Та найчастіше на вогник заходив Володимир Сосюра. Найніжніший український лірик був перший, хто щиро привітав молоде літературне поповнення: Василя Симоненка, Бориса Олійника, Миколу Сома, Тамару Коломієць, Василя Діденка (до речі, усі вони на той час мешкали в гуртожитку на Солом'янці).

Університетський товариш Симоненка Олесь Кахілевич згадує, що на скупі стипендію Василь придбав стареньку портативну друкарську машинку. «Брав її з собою, приїжджаючи в моє недалеке від Києва село. Влаштувавшись десь у затінку за хатою, передруковував вірші, писав нові. Датовані ті твори молодого за віком, але вже досить зрілого поета 1954–1957 рр.».

На третьому курсі вони оберуть «свого Василя Симона» старостою студії «СіЧ» за кмітливу й товариську вдачу, гострий розум, неімовірну працездатність.

С. Тельнюк згадував: «Василь керував нашою літстудією, яка невдовзі стала називатися студією імені Чумака (скорочено: СІЧ), без пози, а якось буденно, просто і демократично. Годилося б старості такої студії частіше друкуватися бодай в університетській багатотиражці та й у республіканській молодіжній пресі — але Василь не поспішав. А на той час у пресі все частіше з'являлися твори наших літстудійців: Тамари Коломієць, Миколи Сома, Бориса Олійника, Василя Діденка, Миколи Сингаївського, Василя Шевчука, Олеся Лупія, Івана Куштенка, Альберта Міфтахутдінова, Анатолія Тетерського, Миколи Зіневича, Роберта Третьякова. А Василь Симоненко уперто й наполегливо мовчав, не вискакував на люди...».

Борис Олійник згадує: «З Василем стрічались у літературній студії. Він був середнього зросту, худорлявий. Високе чоло, гладко зачесане назад чорняве волосся, в міру довгообразий, смаглявий, од чого й усмішка була якоюсь смаглявою. Говорив повільно, негolosно, у вимові відчувалася м'яке полтавське «л». Були в нього й тоді хороші поезії».

«Олесь Каліхевич говорив мені: «Ось побачиш: із Симоненка будуть люди. Він талановитий і розумний. Має своє бачення світу...» І при тому показував мені віршовані рядочки, які переписав йому наш поет-однокурсник. Десь на четвертому (чи на п'ятому?) курсі Каліхевич похвалився мені, що у нього є ціла папуша віршів Симоненка. «Хороші вірші — ось подивись». І Олесь дав мені кільканадцять аркушів з учнівського зошита. Ті вірші припали мені до душі, я їх довго читав і перечитував наодинці. Вони були

мені зрозумілими, близькими і дорогими, бо Симоненко говорив від імені мого дитинства, опаленого минулою війною. Я так зачитався віршами свого однокурсника, що не одразу повернув їх Каліхевичу», — згадував А. Сердечний.

Навесні 1957 року студійці випустили університетську багатотиражку «За радянські кадри» не звичайною газетою, а невеликою брошурою, де на першій сторінці було вміщено привітання В. Сосяри, а далі вірші та портрети університетських поетів.

Ось у такій атмосфері викристалізувалися погляди та світосприйняття уже юнака Василя Симоненка, вчорашнього сільського хлопчини, який бачив, у якій нужді живуть його земляки, і який не міг зрадити їх («Я не забув мужицькі очі хмури, обличчя матерів налякані тривожні, коли писали ви, продажні шкури, про їх життя, щасливе і заможне») та якому судилося стати «сурмачем покоління молодшого», «витазем молоді української літератури» (О. Гончар).

Особливістю випуску 1952–1957 років буде те, що однокурсники Василя Симоненка, як і він сам, успішно поєднують професійну діяльність із працею письменницькою. Близкучі творчі й організаторські здібності виявили на редакторських посадах Герой України Іван Сподаренко («Сільські вісті»), Борис Рогоза («Літературна Україна»), Микола Кіпоренко («Вечірній Київ»)... До керівника Інституту журналістики КДУ імені Т. Шевченка піднявся професор Анатолій Москаленко. У редагуванні наукової літератури успішними були Володимир Мельник, Павло Гвоздецький та інші. Анатоль Перепадя виявився талановитим перекладачем французької й італійської літератур. Юхим Лазарев та Віктор Нестеренко були неперевершеними коментаторами зі спортивної тематики. Міцно утвердилися

в прозі Віктор Близнець, Василь Чехун, Юрій Ячейкін, Василь Костюк, Іван Дубенко, Валерій Князюк... Журналістську майстерність із позицій її совісності можна вивчати за публікаціями Володимира Крижанівського, Петра Савченка, Галини Костікової та інших.

Київський університет імені Тараса Шевченка (1957 р.) Василь Симоненко закінчив із червоним дипломом, і, як пише журналіст Едуард Кухаренко, отримав пропозицію працювати кореспондентом у Франції, але Кохання покликало його до Черкас.

VII

Симоненкове кохання

Прийшла любов непрохана й неждана —
Ну як мені за нею не піти?

В. Симоненко

Вродливий Симоненко, завжди замріяний, не вельми балакучий, проте гострий на язик завжди привертав увагу дівчат. Та й сам звертав на них увагу.

Першою його серце вразила сусідська дівчинка Марія. Була вона тиха, сором'язлива, з добрим веснянкуватим обличчям. Могла годинами не зводити виразних блакитних очей з Василевого обличчя. А той вигадував для неї різні історії, щоб тільки вона їх так уважно слухала.

«Можливо, й подобалась мені Марія за те, що вміла так захоплено слухати», — завважував згодом парубок. Вона його вчила танцювати, й він обирав партнеркою тільки її — Марію Швед (племінниця його класного керівника Марії Йосипівни). «Як він приходив коли до нас, вже після закінчення школи, так усе про неї розпитував. Це його перше шкільне кохання».

Студентки теж ним захоплювалися. Проте він був дуже сором'язливим перед жіноцтвом. Як побачить писаної вроди дівчину, вмить одвернеться й піде геть. «Чому ти так?», — запитували його друзі. «Так красива ж...». Цьотливо любив у всьому красу. Його однокурсниця Тамара Коломієць не раз докучала: «Які тобі

дівчата подобаються?». Щоб відчепилась, він підводив її до дзеркала й шепотів на вухо: «Ось дивись які!».

А ще сільський хлопчина-першокурсник переконав себе, що кохання заважає навчанню. І не дозволяв собі «серйозно закохуватись». Йому подобалися майже школярські написи на студентських лавах: «Люда, я люблю тебе» — «Багато вас таких».

Та настали літні канікули 1954 року. Він — другокурсник столичного університету. Вона — 16-річна студентка Лубенського сільськогосподарського технікуму бухгалтерського обліку Катерина Шабельник (зведена сестра Тамари Коломієць) — красива, смілива, легковажна. І 19-річний юнак закохався.

У хвилини ніжності Василеві здавалося що це — справжнє кохання: «Любов як сонце, світу відкриває / Безмежну велич людської краси». Він щовечора приходив до села Горобії. Жартували, веселились, співали, купались в річці Удай.

Але її легковажність, обмежені прагнення стали швидко дратувати Василя. Розв'язка цього роману настала із закінченням канікул. «Другий рік в університеті був нещасливим. Зблизився з К. Вийшло все якось просто, примітивно. Почалося з віршів, кінчилося несподіваними поцілунками. Потім було багато розчарувань і, можливо, горя. Обмежені її прагнення дратували, іноді викликали жаль. У такі хвилини траплялися приливи якоїсь дурацької ніжності, і я чомусь вірив, що це любов. Її притягало до мене, очевидно, бунтарство і легкий песимізм. Розв'язка цього роману витримана у трагедійно-комедійному плані. Нині все це здається смішним і зайвим», — занотував у своєму щоденнику В. Симоненко.

1956 рік. Обласний центр Черкаси. На переддипломну практику до редакції газети «Черкаська правда» приїхали двоє студентів-

журналістів столичного університету Василь Симоненко та Станіслав Буряченко.

«Потяг на кілька хвилин зупинився біля невеличкого будиночка, на якому чітко виділявся на білому фоні напис: «Ст. Черкаси». З вагона вийшов стрункий, чорночубий, смагляволиций юнак. Це був Василь Симоненко. Він зупинився. Поставив непоказний фібровий чемоданчик на бордюр тротуару, дістав із кишені старенького плаща пачку цигарок, ткнув одну з них межі губи, черкнув сірником, смачно затягнувся димом і попрямував далі. Навколо нього вирувала привокзальна метушня. Мимо проходили молодичці і старенькі жінки з кошиками та молочними бідончиками в руках. Несли яблука, груші, помідори, огірки. Весь потік спрямовувався у вулиці і провулки, щоб потім влитися у великий гамір центрального базару. Черкаси зустрічали молодого журналіста пахощами стиглих яблук і груш, які росли тут повсюди: виглядали не тільки із-за дощаних і плетених тинів, а й вздовж тротуарів. Місто тількино почало пробуджуватися, і на вулицях людей було обмаль»³⁸.

«Черкаський період у житті Василя Симоненка дуже малий — трохи більше шести років випало йому тут прожити, — розповідає працівниця музею Галина Тараканова. — Було це після четвертого курсу. Василя зустрів тодішній головний редактор Євген Гольцев. Пізніше він згадував: «коли побесідував із практикантом-журналістом, то побачив «розумного, вдумливого і грамотного хлопчину». Тож доручив йому роботу у відділі листів. Листів у редакцію від читачів багато приходило, він відповідав на них, розмовляв із дописувачами по телефону, проводив зустрі-

³⁸ Смолянський Ю. Симоненкова Любов. — Черкаси: «Вид-цтво «ІНЛЕС»», 1998 — 76 с.

чі. Тут же в редакції Василь Симоненко зустрів своє перше й останнє справжнє кохання».

У редакції обоє друзів звернули увагу на юну, синьооку, невисоку на зріст кур'єрку обласної друкарні. Її звали Люся, Людмила Півторадні. Та «очевидно, Вася більше припав їй до серця — згадував згодом Станіслав Буряченко. Він закохався у її очі «...божевільно голубі». Їйому 22, а їй — 20. І «прийшла любов непрохана й неждана — ну як мені за нею не піти?».

Якось вдень зайшов до бібліотеки і там знову зустрів цю дівчину. Відтепер Симоненко з нетерпінням чекав обідньої перерви, щоб іти до бібліотеки й зустріти там Люсю. Так тривало кілька днів. Відтак, не завваживши свідків — книжок і підшивки газет, Василь поцілував Людмилу, яку зватиме Люся — Люсьок — Люсьєн — Малюся — Малюсик — Малюсічка — Мила моя дівчинко — Кнопочко — Малеч».

Василеве кохання було справжнє, сильне, романтичне. «Він був хлопець красивий, видний. І міг одружитись будь з ким. З потесою, з артисткою, з журналісткою, з донькою секретаря обкому. Та міг би й з жінкою секретаря обкому! З ким хочеш! Він був симпатичний, красивий. Та що там казати. Ще й поет. А одружився з простою кур'єркою... А там же такі дівчата були в «Черкаській правді», що міг би він запросто з ними одружитися... А він, як капітан Грей. Всліпу взяв Асоль і повів на свій корабель», — завважував М. Сніжко.

На свій день народження 8 січня 1957 року Василь запросив весь колектив редакції. А також кур'єра Людмилу. «... Я відмовлялася: незручно іти на квартиру до хлопця, я ж дівчиною тоді була, — з висоти літ згадувала Людмила Павлівна. — Василь сказав, що ми будемо не самі. Погодилась. Одяглася я в усе найкраще, що в мене

було. Зараз аж смішно згадувати — бант у мене великий ще з випускного вечора залишився, так я його начепила. Пішла. А Василь кімнатку знімав у будиночку, на місці якого «Оптика» зараз. Прийшла. Постукала у двері, відчинив Василь, такий радісний, пальто допоміг зняти. Зайшла до кімнати, а там з редакції нашої гості — знайомі, але з дружинами. Усі на мене так скоса поглядають. Василь зрозумів моє самопочуття та й каже: «Знайомтесь, це Люся — любов моя!» Мені зразу так соромно стало, що він отак уголос про наше секретне сказав. Образилась. Дуже незручно було серед гостей, а особливо, як перешіптувались жінки та на мене скоса поглядали, почула: «Та вона ж лише кур'єрша». Завели патефон, почали танцювати, а я в коридор, пальто накинула і швидше додому. Іду бульваром, плачу... Аж на розі вулиці Кірова почула кроки. «Ледь наздогнав, — каже захеканий. — Чого ти втекла?» «Соромно. Усім оголосив, що я твоя любов». «От дуренька! То ж правда! Хай знають. Я тебе дуже люблю», — Василь нахилився і поцілував», — згадувала згодом Людмила³⁹.

Він любив її «дико». Вони бродили безлюдними вулицями вечірніх Черкас, цілувались ледь не під кожним каштаном. Василь читав поезії, розповідав про дивовижну красу рідного села, річку Удай, про матір, яку дуже любив і говорив про це не криючись. Згадував діда Федора.

«Коли я її побачив уперше, то зрозумів Василя — він не міг не закохатися в неї. Невеличка, навіть мініатюрна молодичка у темно-синьому платячку, яке дуже імпонувало кольору її синіх очей-озер (через тридцять з лишком років у листі Симоненка до Людмили

³⁹ Смолянський Ю. Симоненкова Любов. — Черкаси: «Вид-цтво «ІНЛЕС»», 1998 — 76 с.

прочитав: «Я втопився в твоїх синіх очах»)» (зі спогадів Ю. Смолянського).

Після практики Василь мав повертатися до Києва складати іспити. Перев'язуючи шворкою стоси газет, вирізок, власних зошитів, Василь думав про те, що Люся все ще отримує листи від Сашка, в яких той пише про свою любов і успіхи в армійській службі. Згадав фото симпатичного білявого солдата з чотирма спортивними значками на грудях. Не йшли з Василевої голови Люсині розмови, що їй все-таки до пари Сашко, а Василь — надто вчений. Сердило, що всі розмови про майбутнє спільне життя сприймала з незрозумілою посмішкою. Не вірить. В її синіх очах читав: «Василю, що ти вигадуєш?». «Я не вірила, що Василь дійсно посерйозному хоче одружитися зі мною. А ще було боязко: ну, хто я така? — запитувала себе. — Звичайна дівчина з Казбету, а він — студент Київського університету! (Університет мені вважався недосяжною вершиною). Василь симпатичний, навіть красивий, вірші пише. Ні, не може він закохатися в таку, як я. А тут ще мати весь час гомонить по-простому: «Куди ти прешся? Він же з вищою освітою, а ти хто? Не мороч голови хлопцеві».

Одного разу сидимо на кручі неподалік хати. Коли це мати моя од Дніпра після роботи. Підходить, усміхнулась, поздоровкалась та й каже: «Ти, Люсю, не забивай хлопцю баки. Він тобі не рівня. А ти, синку, не дуже влюбляйся. Бачиш, яка вона маленька, здоров'ям кволенька. Хіба вона потрібна тобі отака?» Василь аж схопився на ноги: «Та ви, тітко, що?! Я ж люблю її!». Мати нічого не сказала, тільки зітхнула, чи то так тяжко від роботи, чи, може, відчувала, яке в мене важке життя буде...» (з розповіді Людмили Симоненко)⁴⁰.

⁴⁰ Смолянський Ю. Симоненкова Любов. — Черкаси: «Вид-цтво «ІНЛЕС»», 1998 — 76 с.

Перед від'їздом він подарував їй брошку-песика. Приколюючи її до Людмилиного пальтечка мовив: «Цей барбос стеретиме від усіляких сашків-залицяльників. Відтепер, Люсю, тебе охороняє „злая собака”».

І полетіли листи-ластівки з Києва до Черкас. «З Черкас я поїхав ображений і злий. Чому ти не прийшла — таємниця. В міру наближення до Києва мій гнів вивітрювався... Тут дуже багато хороших дівчат, але, на жаль, жодної схожої на тебе не бачив...»/

«Я вже встиг солідно скучити за тобою. Всі дівчата в темно-голубих пальтах здалеку чомусь дуже схожі на тебе, а зблизька — ні. Жаль. Люблю тебе дико. Ніколи ніхто так ще не морочив мені голови...»

/ «Скучив за тобою страшенно. Бог зна, що ти за вредна дівчина — ніяк не можу хоч на годину забути тебе. Спочатку всі маленькі дівчата здалеку були чомусь схожі на тебе. Я навіть підозрівав, що у мене щось із шариками не в порядку. Зараз уже пройшло, але думаю про тебе неймовірно багато. Навіть зло бере — треба ж готуватися до екзаменів, а тут «світять в душу сині-сині очі, мов фіалки перші навесні». Твердо вирішив писати тобі рідко, але щось воно так не виходить...».

«Якби ти знала, як я чекав від тебе хоч якої-небудь висточки. Чесне слово, ходив як помішаний. Було обідно і боляче, що ти відносишся до всього з таким олімпійським спокоєм. Мовчиш, мов води в рот набрала. Через тебе ледве не завалив екзаменів. Вірю і знаю, що все це не випадково і не тимчасово. Бо такі дівчата, як ти, вдруге не зустрічаються. Аби тільки ти була розумною і не викидала ніяких коників — буде в нас все дуже гарно. Бо я люблю тебе. Може, тобі обридло це слухати, але це правда...» .

«Через шість днів після того, як опущу цей лист в ящик, в Черкаси власною персоною з'явлюся і я. І хоч на вокзалі мене не стрічатимуть з квітами і музикою, буду щасливий, бо побачу тебе. Це трапиться 20, а до того я рахуватиму дні і думатиму про тебе, мою єдину, мою крихітну Малюсю...».

«Здавалося мені, що нарешті знайшов ту дівчину, яку так довго шукав. Але твоє мовчання красномовно говорить про інше. Очевидно, мої листи були для тебе непотрібні і зайві, як непотрібний тобі й я. Що ж, в такому разі вибач за те, що потурбував тебе незграбними ніжностями. Я не збираюся вчиняти істерики, бо це не моє амплуа, та, зрештою, і не знаю достовірно, в чому справа. Обидно тільки, що не можу забути тебе. Влопався, як пацан...».

«Через чотири дні останній, найважчий екзамен. Півсотні філософів із своїми хитромудрими концепціями жахливо переплуталися в моєму черепі. Я зараз їх ненавиджу. Здається, що вони жили і мудрствували тільки для того, щоб затримати мене в Києві на 5 зайвих днів без моєї дівчинки. Це просто свинство. Жаль, що вони всі давно стали трупами, а то б я з ними порухався... Тобі повинно ікаться з ранку до вечора, з вечора до ранку. Бо ти завжди зі мною, бо «в душу світять сині-сині очі, мов фіалки перші навесні...».

«Хочу сказати тобі ось що: будь я останньою людиною, якщо хоч думав тебе обдурити. Я втопився в твоїх синіх очах. Якби інша дівчина посміла про мене подумати так, як ти, запевняю тебе, що в кращому разі я ніколи з нею не розмовляв би навіть про погоду. Але на тебе я навіть образився не дуже, бо ніхто ще мені так не заморочував голови, бо немає такої хвилини, щоб я не думав про тебе, і немає такої ночі, щоб не снилася ти мені. Можеш не вірити, але щоб я здох на цьому слові, коли пишу неправду. Тій дівчині,

що листувався я з нею, відколи знаю тебе, не написав жодного рядка. Лише після того, як одержав її листа і фото, надіслав їй такого вірша:

Я тебе обманюють не хочу
І признаюсь, що давно мені
Світять в душу сині-сині очі,
Як фіалки перші навесні.
Тільки ж ні морози, ні пороша
Тих фіалок зроду не зімне...
Я тебе не зрадив, дівчино хороша,
Але серце кляте зрадило мене

Ти завжди вигадуєш про мене дивні речі: то я сміюся з тебе, то в мене дівчата якісь є, то говорю не так як слід. Може, й справді я говорю препогано, але я люблю тебе і ні сміятися, ні обманювати ніколи не збирався. Я вже не хлопчик і прекрасно розумію, як розумієш і ти, що коли на цьому все скінчиться, то, звичайно, згодом ти знайдеш іншого, а я іншу. Але — не знаю, як ти — а я не бажаю іншої. Бо коли я цілуватиму її, буду бачити твої губи, а коли дивитимусь в очі, вони здаватимуться мені синіми, твоїми. Отже, якщо я для тебе що-небудь значу, облиш усякі видумки і повір мені. Сьогодні друзі вітають мене і дарують різні речі. Але ці подарунки нічого не варті проти того, що можеш подарувати мені ти — бо в твоїх руках моє щастя. Зрозумій, що я говорю не компліменти — адже було б просто дико, щоб усе пішло догори дном тільки тому, що ти видумала якусь дівчину. Я вмю тримати себе в руках і зубоскалити, сидячи на гвіздках, зрештою, у мене є власна гордість. Коли ти після цього скажеш «ні», я любитиму тебе, може, навіть більше, ніж зараз, але ніколи не підйду до тебе і говоритиму тіль-

ки про службові справи. Відповіді мені не треба — сьогодні о пів на восьму чекаю тебе біля Будинку культури. З'явишся ти чи ні — це і буде відповідь. Це все, що я мав сказати. Василь».

І наприкінці кожного свого листа він цілує кохану, надаючи паперовому поцілунку особливого значення: «На папері цілуватися не дуже смачно, але я цілую мою маленьку Люсю мільйон разів». «Губи не заболять — не бійся»; «Цілую мою вредну Малюсю»; «Цілую твої пальчики, щоб вони скоріше взялися за ручку і написали мені хоч двоє слів»; «Чому ти цілуєш мене крапками? Соромишся? А я ні, і цілую мою одну-єдину, мою дорогу Малюсю мільйон разів. З голови до п'ят»; «Цілую тільки один раз, але міцно-міцно. Люблю; Цілую твої маленькі ручки, ті самі, якими ти рибу чистила»; «Цілую в носа»; «Поскільки для вірша бракує натхнення і часу (я ж солдат), то просто цілую тебе і на цьому ставлю крапку»; «Поцілунки висилаю бандероллю».

Звістка про те, що Симоненко на весь голос сказав про любов до кур'єра Людмили Півторадні, розтривожила багатьох «правдян», старших за віком, які вже забули час, коли закохувались. Безумовно, старші товариші не бажали Василеві поганого, але хай і щире бажання вберегти талановитого хлопця від помилки, на мій погляд, було нетактовним.

Симоненко спочатку відмовчувався, потім переводив словесні атаки на жарт, але коли один з доброзичливців висловився про інтелектуальну несумісність Людмили й Василя, то одержав коректну відсіч: «Інтелект набувається навчанням, самостійною працею над собою. Людмила вступить до інституту, буде вчитися, а дівчина вона розумна».

«Васю, ти не слухай, що вони говорять, — вступив у розмову завжди мовчазний фейлетоніст Микола Ганич. — Не слухай їхніх

старечих порад, а слухай своє серце. Якщо ти справді любиш Люсю, то не зволікай, бери її за руку і веди до ЗАГСу». Симоненко з вдячністю поглянув на Миколу Тимофійовича.

Сонячного дня 27 квітня 1957 року Василь Симоненко одружився із Людмилою Павлівною Півторадні, вродливою кур'єркою. Згодом молоде подружжя замешкає у двокімнатній квартирі з видом на Дніпро, де й народиться син Олесь.

Родинне повсякдення — це не тільки пристрасть почуттів, а й щоденні фінансові та матеріальні клопоти, непорозуміння, іноді й образи, конфлікти, сварки. «На ревнивці випадки дружини Симоненко реагував спокійно, стояв біля дверей, смалив цигарку і милувався Малюсею, яка метала сині блискавки. Наслухавшись, усміхаючись підходив до дружини, брав її обличчя у долоні, нагинався і цілував, додавав щиро і спокійно: «Малюсю, все одно я люблю тебе більше, ніж ти мене. Більше. Зрозуміла?».

Важка хвороба, яку Людмила перенесла в дитинстві, давалася взнаки все її життя. Тому Василь прагнув щороку оздоровити дружину. Найчастіше вдавалося взяти путівку до оздоровниці у Ворзелі під Києвом. Звідти Люся поверталася зміцнілою, бадьорою. Він писав їй майже через день. А щоб розвеселити, наповнював листи фантастичними вигадками-пригодами, які нібито переслідували його за відсутності дружини, та малюнками.

З нетерпінням чекав на неї, «щоб знову стати її сателітом». Проте варто пам'ятати, що жило подружжя в непрості часи радянської дійсності: дефіцит товарів повсякденного вжитку, мізерна зарплата журналіста.

«Фінансові негаразди прорвуться на сторінки Василевого щоденника аж 1962 року записом: «Будьте прокляті ви, нікчемні гроші! Ви зробили мене рабом газети...». Але поетів біль ніколи не

звучав. Василева мама бережливо розподіляла зароблені Василем і Людмилою карбованці на харчі, скромні придбання. Святковими ставали дні, коли Василь приносив гонорар за пісні, написані для Черкаського хору, або вірші для газет. Тоді скликалися друзі і відбувалось маленьке свято. Вранці Симоненко йшов на роботу до редакції, Люся втискувалася у жовтобокий автобус, щоб доїхати на роботу до «Хімреактиву», Ганна Федорівна знову гадала-вираховувала, що готувати на обід і вечерю»⁴¹.

Людмила кохала Василя як могла, як уміла. І судити її ніхто не має права, адже в кожного власне розуміння кохання. Якщо це кохання стало Музою Поета Василя Симоненка, то Людмила того вартувала. Якщо геній поета кохав і возвеличував цю жінку, оспівуючи своє кохання до неї у своїх віршах, отже, вона заслуговує на нашу шану.

⁴¹ Смолянський Ю. Симоненкова Любов. — Черкаси: «Вид-цтво «ІНЛЕС»», 1998 — 76 с.

VIII Шістдесятник

«Шевченко розмовляв з Богом, присутність якого відчував постійно. Симоненко навчився говорити, як перед Богом»

Є. Сверстюк

Після закінчення університету В. Симоненка запросили на постійну роботу до газети, де він проходив переддипломну практику. Черкаси стануть йому рідною домівкою на шість останніх років життя (1957–1963 рр.). У Черкасах він піде у вічність.

У редакції «Черкаської правди» (нині — «Черкаський край») були раді старанному працівникові й доручили йому відділ культури. Василь одразу заявив про себе і як талановитий поет. У газеті вийшла добірка його поезій з передмовою письменника Миколи Негоди, а один із віршів побачив світ у альманаху «Дніпрові зорі» восени 1957 року.

«...Як приємно вітати нового поета... Вся суть у гуманістичній тональності його віршів... в підвищеній увазі та любові до простої людини... умінні думати і говорити про головне, не обминаючи проблем часу», — відгукнувся на збірку «Тиша і грім», яку надрукували 1962 року, доктор філологічних наук Ст. Крижанівський. Майже одночасно поет публікує казку для дітей «Цар Плаксій та Лоскотон», яку писав так само вимогливо, як і поетичні твори.

Тим часом Василь використовує кожну нагоду, щоб навідатися до Києва, поспілкуватися з друзями, відвідати лекцію, літературний вечір, виставку чи театральну прем'єру.

За два роки до смерті поет зблизився з представниками київської національно свідомої інтелігенції, особливо з І. Світличним, А. Горською, Є. Сверстюком, А. Перепадею. «Щира дружба і, сказати б, якась взаємна закоханість лучила Івана Світлично-го і Василя Симоненка, який зупинявся в нього під час своїх приїздів до Києва, ділився своїми творчими задумками, «начитував» на Іванів магнітофон нові поезії. Саме завдяки Світличному було збережено багато неопублікованих тоді (та й довго ще після того) творів Симоненка; саме завдяки Світличному вони знайшли шлях до «самвидаву», а потім і на Захід» (зі спогадів І. Дзюби).

На початку 1960 року в Києві виникає Клуб творчої молоді — перше від кінця 1920-х років легальне громадське об'єднання, не зініційоване й не кероване компартією, що ставило за мету духовне відродження України. Так раннє шістдесятництво оформилося організаційно.

Його учасники намагалися відновити зв'язок часів, розірваний сталінізмом, осягнути правду про минуле. Вони слухали ґрунтовні, об'єктивні лекції з історії України М. Брайчевського, зустрічалися з колишніми вояками УПА та членами розгромленої Сталіним у 1930-х КПЗУ, що поверталися з таборів.

Розгорнули й широку культурно-просвітницьку роботу. Зокрема, влаштовуючи вечори, присвячені Т. Шевченкові, І. Франку, Л. Українці, Л. Курбасу, а після офіційної частини читали вірші й співали пісні, які були заборонені. Відродили традицію колядування, запровадили екскурсії невідомими

місцями країни. Виїздили у міста й села з творчими виступами, прагнучи відродити у душах ровесників людську гідність, національну самосвідомість.

В. Симоненко душею прикипів до організації. У травні 1962-го Л. Танюк, В. Симоненко і А. Горська вийшли зі столичного Жовтневого палацу, де відбувся вечір пам'яті розстріляного 1937-го на Соловках режисера Леся Курбаса. До них підійшла жінка, як потім з'ясувалося, завуч школи в Биківні й розповіла, що під Києвом є свої «Соловки» — 1930–1940 рр. у Биківнянському лісі хоронили страчених в НКВС. Потім цей злочин списали на нацистів.

У Клубі творчої молоді вже діяла комісія з відшукування місць таємних поховань жертв сталінського терору. Та жінка з ними не пішла, а послала дідуся. Згадує Лесь Танюк: «...Був вогкий вересень, земля вгиналася під ногами...Дідусь каже: «Де вгинається — там і яма. Отут ми з хлопцями за паркан лазили, — розповідав. — Отут у нас стріляли чекісти. Я сказав, що в мене коза загубилася, а вони пригрозили: «Зараз таку козу отримаєш, що все забудеш». «Так що тут було?» — допитувався Симоненко. «Велике кладовище. Коли німці прийшли, вони все це розкопали. З Червоним Хрестом. І тих наших, які помагали, після війни НКВС розстріляли, і священника забрали. Залишився один дідок. Ну й ще я, молодший за нього, усе бачив». «Кого вони розкопували?» — запитував Симоненко. «Це була остання колона, яку червоноармійці гнали мостом через Дніпро, — продовжував дід. — Тобто, коли дізналися, що німці підходять, з усіх тюрем зібрали наших людей, перевели їх через міст і тут розстріляли. «Враги народа». А раніше, перед війною, привозили вже розстріляних. Сюди трамвайчик ходив. Слідчий

із будинку Мехліса, де їх катували, лякав нещасних: «Якщо мовчатимеш, підеш за 11-ю статтею». Такої статті не було — то був номер трамвайчика, який возив туди трупи», — продовжував далі дід. «І скільки ж тут людей? Як, діду, ви вважаєте?». «Ой, дуже багато. А в цьому горбочку знаєте хто? Чекісти з Харкова. Спочатку привозили сюди трупи, а потім і їх розстріляли. Мабуть, забагато знали». Десь на середині нашої дороги Василь бере мене за руку і каже: «Подивись, що там!» Кажу: «діти грають у футбол». «А ти придивись, чим!». Підійшли поближче і бачимо, що хлопчакі грали у футбол білим черепом із наскрізним отвором від кулі. А на воротах у гравців лежать інші черепа. Те поле видалося засіяним смертю. Василь дорогою прочитав такий вірш:

Ми топчемо і ворогів, і друзів
О бідні йорики, всі на один копил —
На цвинтарі розстріляних ілюзій
Уже немає місця для могил

(«Пророцтво 17 року»)

Іншим разом побачили величезні ями мародерських розкопок — копачі шукали золоті зуби й коронки».

Разом із Аллою Горською вони обійшли десятки навколишніх сіл, опитали сотні людей і з допомогою добровільних помічників з числа тамтешніх жителів виявили таємні братські могили жертв сталінізму на Лук'янівському і Васильківському кладовищах, у Биківнянському лісі.

Було підготовлено Меморандум, в якому зазначалось: «Громадська комісія КТМ встановила наявність захоронень радян-

ських людей, жертв сталінських репресій під Биківнею. Просимо це дослідити й упорядкувати могили». Відповіді не було»⁴².

Так, Василь Симоненко разом зі своїми однодумцями заявив про свою громадянську позицію.

У «Черкаській правді» В. Симоненко пропрацював три роки поспіль, а після Нового 1963 року, коли створили газету «Молодь Черкащини», перейшов туди. Одним із найважчих гріхів Василь Симоненко вважав байдужість. Бо хоча за неї й не судять, але саме вона — першопричина всіх неподобств і злочинів. Як свідчать пожовтілі від часу сторінки протоколів журналістських «летучок», про це не забував постійно нагадувати своїм колегам молодий завідувач відділу обласної газети «Молодь Черкащини» Василь Симоненко.

Колеги Симоненка, які працювали з ним, згадували його працелюбність: нерідко він приходив на роботу раніше від усіх, а прибиральниця попереджала інших, мовляв, тихо, бо Василь працює. Він ніби поспішав жити. Багато їздив у відрядження, й писав правду, нічого не прикрашаючи.

Проте життя у провінційному місті, нецікава робота, духовна самотність, негаразди та непорозуміння у родині викликали розпач у душі митця. Він зізнавався в листі письменнику Євгену Дудареві: «Газета обридла до неможливості. Працюю, ледве стримуючи блювоту».

Лесь Танюк пригадує: «Не знайшовши друзів у Черкасах, Симоненко, як тільки траплялася нагода, сідав на «ракету» і їхав Дніпром у Київ, щоб серед близьких людей день–два відвести душу. З гіркотою й жалем говорив, що в минулі роки написав

⁴² Биківня. Від території смерті до місця пам'яті. — К.: УІНП, 2019. — 36 с.

чимало газетних віршів, за які йому по-справжньому соромно, що газета калічить поета своїм настирливим «треба»: треба до ювілею, треба до з'їзду, до конференції, до пленуму і так без кінця».

А ось щоденниковий запис Л. Танюка про одну з останніх зустрічей з Василем: «Останній запис переконав мене в тому, що Василеві запам'ятались наші кількогадинні розмови і він вирішив згадати про нашу зустріч в останньому записі щоденника від 20 вересня 1963 р. Наводжу цей запис повністю: «Коли я говорю про «дикий острів» і свою самотність, то в цьому немає ніякісінької зневаги до людей. Те, що в Черкасах я майже не маю друзів, зовсім не означає, що я вважаю всіх нікчемами, не гідними моєї уваги і так далі (це закидає мені дружина). Просто не зустрів я серед них духовної рідні, а дружба, як відомо, не може триматись лише на раціо. Недавно познайомився з Богданом Горинем. Здається, я став писати гірше, ніж рік тому. Зледачили мозок і серце».

1962 року Василь Симоненко став членом Спілки письменників України та планував вступати до аспірантури Інституту літератури АН УРСР. Однак наприкінці року почалися сумні події — чергова антикультурна кампанія. Тодішнього радянського очільника М. С. Хрущова було спровоковано на необдуманий виступ проти «формалістів» та «абстракціоністів». Одразу під удар потрапили найталановитіші письменники та митці.

У день Василевого 28-річчя відбувся літературний вечір двох поетів Миколи Вінграновського та Василя Симоненка в Будинку літераторів. Головував М. Рильський. «Це був чудовий вечір двох дивовижно талановитих митців, двох не схожих один на одного,

але рідних душами творців, для яких доля рідного народу, його культури була над усе! І як об'єднав їх — «абстракціоніста» і «реаліста» — Максим Рильський! Спочатку читав свої вірші Микола. І це були чудові, сміливі, мужні, гострі твори. А далі читав Василь, сказавши перед тим, що він, мовляв, чоловік простий і пише без викрутасів. І зазвучали його твори — так само чудові, сміливі, мужні й гострі! Вийшло не протиставлення — вийшла єдність. І весь зал, вставши, аплодував двом талановитим поетам, і Максим Рильський аплодував їм, і вони аплодували йому! Після вечора ми всі тисли руки Вінграновському та Симоненкові: олімпієць, небожитель Микола сприймав усе це як належне, а земний, не звиклий до слави Василь змучено, знічено і вдячно приймав наші привітання...» (С. Тельнюк).

А ось, що свідчить про перше прилюдне пошанування поета М. Сом: «Симоненко... читав свої вірші глухо, монотонно і надто тихо для гамінної поетичної аудиторії нашого Будинку літераторів... здавалося, що Симоненка ніхто й не почує. Але Рильський почув. Почув і високо оцінив глибоку народність Симоненка, його ліричне і сатиричне начало».

Василь Симоненко, як представник наймолодшого покоління шістдесятників, прийшов в українську літературу за надзвичайно складних обставин. Він представник покоління, яке підросло, коли ще прославляли Й. Сталіна, і на очах цього покоління було скинуто в болото «культ особи», змінювано назви міст і вулиць, за ніч зникали портрети Й. Сталіна з університетських аудиторій, а книжки з бібліотек.

Перед очима його покоління воскресали М. Скрипник, М. Куліш, О. Досвітний, Г. Епік, Л. Курбас, О. Олесь, яких ушановували ті самі, хто ще вчора відрікались від них, як Юда від Христа. Перед

цим поколінням постали тисячі запитань, недоказаних правд про минуле. Тому в нього зроджується бунт, бунт проти минулого і проти неясного і загадкового сучасного.

Коли 1963 року закрили газету «Молодь Черкащини», Василь Симоненко став власкором «Робітничої газети». До осені він працював на цій посаді, а тоді тяжко захворів. Невиліковній хворобі передувала пригода, котра трапилася з поетом на залізничному вокзалі в Черкасах.

IX

Не топтати вже Василеві рясту

«...Василь Симоненко писав просто і чесно, він тільки випишувався, тільки починався...»

Ірина Жиленко

Незадовго до смерті Василь розповідав приятелеві поетові Миколі Сому про свій сон. Побачив віз, на якому їхали Іван Франко й Леся Українка, а коней поганяв Тарас Шевченко. Позаду йшов Василь, його мати, родичі й Микола Сом. Шевченко запросив Василя сісти до нього на підводу. — Давайте ще друга Миколу візьмемо, — показав на Сома. — Ні, не можна, — відповів Тарас Григорович. Коли Симоненко розповів про цей сон матері, та заплакала: «Це ж вони тебе заберуть!».

Улітку 1962 року Василь Симоненко потрапив у ситуацію, яка стала для нього трагічною. Варто зазначити, що шлях у засвіти видатної, непересічної особистості та ще й у молодому віці викликає неабиякий інтерес у громадськості. Тож і причина смерті В. Симоненка обросла багатьма міфами. Зокрема, що Симоненка було вбито. Хоч офіційна версія — рак нирок. Цей діагноз підтвердив і письменник Віталій Коротич, за фахом лікар. Він приїздив у Черкаси після смерті Василя та мав змогу ознайомитися з історією хвороби. Проте, поза сумнівом, значно пришвидшила трагічну розв'язку поетового життя ось ця історія.

Про події того дня Василь Симоненко розповів своєму колезі Станіславу Буряченку: «Приїхав до нього хлопець з рідного села Біївців, що на Полтавщині. Здається, родич. Випили вина. А потім він вирішив провести хлопця на залізничну станцію: той мав від'їжджати. Посадив його у поїзд і тут згадав, що закінчилось куриво. У старому приміщенні Черкаського вокзалу був ресторан з великим буфетом. Та двері виявилися зачиненими. На вивісці Василь прочитав, що перерва на обід з 15-ї до 16-ї години, а було ще десь за двадцять хвилин п'ятнадцята. Постукав. Жінка крізь прочинені двері заявила, що нічого відпускати не буде, та він зайшов до ресторану. «Мені тільки цигарок купити, — заспокоїв. — Це ж секунда діла». Але жінка вчинила гвалт. Через якусь мить з'явилося двоє у міліцейській формі і до Василя: «Ви чому порушуєте?» Жінка і собі верещить: «П'яний хуліган! У двері ломився, на мене накинувся». «Хто такий? — це знову міліція. — Ваші документи!» Витяг редакційне посвідчення, подав. Ось тут, мабуть, і припустився великої помилки. Та хіба був час думати про наслідки. Якби знав, де впадеш... Зробив це просто машинально, сподіваючись на порядність людей з органів. А зрештою він же ні в чому не винен. «Ага, — багатозначно мовив офіцер і поклав документ у свою кишеню. «Ви що? Віддайте, ми так не домовлялися. «Нічого, розберемося, — і обоє взяли під руки. — Ану, пройдемо...»⁴³

«Хтось повідомив, що Симоненко в міліції. Причому аж у Смілі. Як? Чому? За що? На ці питання ніхто не міг дати відповіді. Але треба щось робити. Зв'язалися з обкомом партії. Звідти подзвонили в Шевченківський відділок залізниці, ліній-

⁴³ Буряченко С. Крізь болотну тишу — до весняного грому. К.: «Смолоскип», 2001 — 124 с.

ну міліцію. Там підтвердили звістку: є такий у них. Але звільнити відмовилися. І, здається, тільки після того, як втрутився секретар Смілянського міськкому партії, дозволили приїхати за ним... І ми спочатку поїхали до нього за запискою, та розпитали, як нам знайти міліцейське відділення. За муром, біля залізничних колій, неподалік від Південного вокзалу станції імені Тараса Шевченка знайшли невелику цегляну споруду з загратованими вікнами. Вона була розділена на дві половини. В одній сиділи міліціонери. Микола передав записку старшому за званням. Той прочитав її і розпорядився відчинити двері до другої кімнати, що швидше нагадувала карцер. Звідти й вивели Василя. Побачивши мене, він одразу попросив закурити (знав, що серед трьох тільки я палю). Я перед самим від'їздом купив пачку і віддав її. Він жадібно накинувся на цигарку... Коли сів на переднє сидіння поруч із шофером, повернувся до нас і закотив рукави сорочки. «Ось, подивіться...». Ми жахнулися: всі руки були в синцях (зі спогадів колеги В. Симоненка Віктора Онойка)⁴⁴.

...«Вони затягалими виявилися. Як же — потрапила в руки така птиця. Та, мабуть, і звикли ставитися до людей, як до бидла. А ще кортить владу свою показати. Ви думаєте, хто оту форму на себе нап'яв? — Василь вилаявся і викинув за дверці ще один «бичок» (зі спогадів Віктора Онойка)⁴⁵.

⁴⁴ *Онойко В.* «Не так я мріяв жити, як живу» / Віктор Онойко // Холодний Яр. Часопис Черкаської обласної спілки НСП України. — Черкаси, 2009. — № 2. — С. 111–127.

⁴⁵ *Онойко В.* «Не так я мріяв жити, як живу» / Віктор Онойко // Холодний Яр. Часопис Черкаської обласної спілки НСП України. — Черкаси, 2009. — № 2. — С. 111–127.

«Як не пручався, учепилися мертвою хваткою. Це вже було занадто, отож і вибухнув хлопець лайкою. Обізвав своїх кривдників. А ті потягли його кудись... Завели в кімнату тут же, в приміщенні вокзалу. Один міліціонер раптом зник, а другий посадив Василя в кутку на стільці і відрізав шлях до втечі, нібито той збирався тікати. Він чекав, що зараз усе з'ясується, просив дозволити зателефонувати, та йому було брутально відмовлено. Все гидкіше ставало на душі, клекотала безсила злість і образа, хотілося курити. Не стямився, як знову підхопили його під руки, повели. Неподалік стояла машина, схожа на ті, що називаються «воронками». Відчинили двері фургону і заштовхнули туди Василя. Він, щоправда, вже не супротивився. Машина довго їхала невідомо куди. І знову обурювався бранець, лаяв своїх конвоїрів, звертався до їх совісті. Все марно. Тільки ще більше розлютив. І опинився в отій кутузці, з якої ми його визволили», — коментував події зі слів В. Симоненка черкаський журналіст Ст. Буряченко.

«...У тому... казематі мене зачинили. Я почав грюкати у двері. Довго не відчиняли. Я ще дужче. З'явився один здоровило, як лещатами скрутив за спину руки, на зап'ястя наче зашморг накинув, штовхнув обличчям донизу на дерев'яний лежак і прив'язав до нього поясами, що там були. Тепер я вже не міг і ворухнутися. Руки пекло, як у вогні. Кажу: що ти робиш, гад. Отоді він і почав мене лупцювати. І зараз відчуваю, ніби щось там обірвалося середині... А на тілі, здається, ніяких слідів. Хоча били. Чим били, не знаю. Якись товсті палиці, шкіряні і з піском, чи що. Обробили професійно. І цілили не по м'якому місцю, а по спині, попереку... «За що? — вихопилося у нас. «Я, бачте, не сподобався їм. Коли везли туди, погрожували: ну, почекай, ти ще будеш проситися, на

колінах повзатимеш. Я ж їх обізвав... він назвав два слова» (зі спогадів В. Симоненка колезі Віктору Онойку)⁴⁶.

«Василь під час моїх відвідин саме так відобразив тодішні події. Під кінець розмови сумно сказав: «Воно, може, й обійшлося б («в чому я сумнівався, бо сам потрапляв у подібні ситуації, що-правда, не лаявся» Ст. Буряченко), та ти знаєш, які ми гарячкувати буваємо іноді, особливо трохи під градусом. Мені ще тут, у Черкасах, не треба було випендрюватися, мовляв, я — журналіст. Та ще й посвідчення здуру тицьнув отому лайдаку під носа. А ще в «участку» обізвав їх «лягавими» й «фашистськими мордами», як годиться при такій нагоді. Вони й дали мені... Не зміг промовчати. Та що там говорити: після бою нема чого кулаками розмахувати. Гади... й усе... Отак, Славко... — Василя голос боляче бринить...»⁴⁷.

Після побиття поет кілька місяців тяжко догорав. Навесні 1963-го хвороба загострилася. Нестерпно боліли попереки, нирки. Василь звернувся до лікарні в Києві. Там сказали — потрібна термінова операція. Проте він поїхав у Черкаси, бо там і мама, і дружина, синочок маленький. На початку вересня 1963 року він ліг в обласний ліксанупр (відомча лікарня). «Черкаські ж лікарі дали інший діагноз, сказали, що нирка просто застуджена. Почали вигрівання. Нарив прорвав, усе перемішалось, зробили операцію в ліксанупрі. Залишили Василя після цього вночі самого. Йому страшенно боліло. Наснився сон, що навколо нього

⁴⁶ *Онойко В.* «Не так я мріяв жити, як живу» / Віктор Онойко // Холодний Яр. Часопис Черкаської обласної спілки НСП України. — Черкаси, 2009. — № 2. — С. 111–127.

⁴⁷ *Буряченко С.* Кризь болотну тишу — до весняного грому. К.: «Смолоскип», 2001 — 124 с.

гадюки. Для порятунку необхідно вилізти на дерево. Вася впав на підлогу. Медична сестра, яка чергувала в ту ніч, за хворими не слідкувала. Випадково о третій ночі, йдучи в своїх справах, вона помітила калюжу крові, що витікала з-під дверей. У Василя під час падіння розійшлися шви. Чергова запізно викликала лікарів. Вони ще встигли зробити повторну операцію, проте Симоненко прожив після цього зовсім недовго» (зі спогадів Н. Черняк)⁴⁸.

Біля Василевого ліжка чергували мати й дружина, у його палату часто приходили гості — і черкаські, і київські. «Із кожним днем йому ставало все гірше і приховувати свій стан важче. Ганна Федорівна і Люся не відходили від нього. Уважним до Василя був медперсонал. Друзі приносили йому делікатеси, а він раптом сказав: «Я б оце поїв зеленого борщу з кропиви, або квасоляників. Пам'ятаєте, ви пригощали?» У мене вистачило сил відповісти: «Ну, яка ж зараз кропива, Василю! Зима ж надворі. Весною, тільки зійде сніг, приготуємо й борщу з кропивою. А квасоляників принесу... Напекли ми тих квасоляників (це такі коржі з квасолею і маком), приготували меду з бузинового цвіту, йому він також подобався, приходжу в ліксанупр і зустрічаю в коридорі лікарку. Кажу: «Василь Андрійович захотів квасоляників, а я боюсь, чи можна йому?» А вона у відповідь сумно так: «Йому вже все можна...». Озирнулась: за нами стоїть Люся. Тільки головою хитнула, а в очах — розпач»⁴⁹.

⁴⁸ *Кириї Н.* «Кілька спогадів у вінок пам'яті Василя Симоненка» // Зб. праць Симоненківських читань. — Черкаси, 2010. — С. 151–157

⁴⁹ *Шитова Л.* Я воскрес, щоб із вами жити. Філософія життя і творчості В.Симоненка. — Черкаси, 2005. — 111 с.

Поетова мати розповідала про велику синівську любов, яку Василь виявляв до неї і в останні хвилини свого життя: за місяць до смерті просив Спілку письменників виділяти кошти матері на прожиття, коли його не стане: «Шановні товариші і старі друзі! Звертаюся до вас у трагічну хвилину свого життя — можливо, завтра мене вже не буде. Звісно, література перенесе цю майже безболісну для неї втрату. Але я не можу піти з життя, не подбавши про долю сім'ї, особливо матері. Мама моя працювала в колгоспі 27 років, але, незважаючи на це, змушена вдовольнятися роллю «утриманки». Перший день моєї смерті може стати першим днем її жебрацького животіння. Від усього серця прошу Вас не допустити цього, коли це можливо, виділити їй з коштів Літфонду бодай мінімальну суму, котра б гарантувала її від голодної смерті. Всі авторські права на мої писання належать моїй сім'ї: дружині Людмилі Павлівні, синові Олесеві та матері Ганні Федорівні».

Рідні, друзі і колеги згадують, як було важко усвідомлювати, що бачиш і чуєш людину востаннє, але мусиш робити вигляд бадьорий, щоб навіть ненароком не видати страшної правди. Проте Василь Симоненко надзвичайно спрощував ситуацію: вже важко дихаючи, він, як і раніше, сипав дотепами, каламбурами, сміявся й примушував сміятися інших, і жодним словом чи жестом не дав знати про свою приреченість.

«Йому не говорили, чим він хворий. Ми, його друзі і колеги, часто навідувалися до нього. Симоненко, як завжди, був у доброму гуморі, жартував з приводу лікарняних клопотів, з того, що медики не знають від чого лікують. А за кілька днів до смерті радісно повідомив, що йому легше. Хоча лист, адресований Спілці письменників України, свідчить про те, що поет чекав свого

кінця»⁵⁰. Він спокійно усміхався з подушки, з останніх сил пробував жартувати: «Здоров'я у мене, хлопці, на букву «хе» — хе-е-е-роше».

Лише зрідка дозволяв собі комусь поскаржитися, та й то в листі: «Здоров, Олексю! Знову пишу тобі лежачи, — кепські в мене справи, брате. Коли б не Люсьєн (дружина Людмила) та мама, то, мабуть, вже й ноги відкидав би. Більше місяця минуло після операції, а я досі не встаю і ніхто не скаже, коли я вже перебреду оцю калюжу анемії! А жити, Льошо, хочеться страшно, бо ще ж мозок у мене світлий, і дещо Симон зробив би ще, аби тільки хоч трохи сил вернулося. Ну, нічого, будемо виглядати новин з хорошого краю» (з останнього листа до приятеля дитинства О. Щербаня за 22. XI. 1963 р.)⁵¹.

Він до останнього дня свято виконував свої, Симоненкові, заповіді поета: «Знати рідну мову (говорити українською мовою, а не «на українській мові»). Стати освіченою людиною. Не бути байдужим до людей. Працювати до сьомого поту. Мати те, що від Бога, — талант».

19 вересня 1963 року був записаний останній вірш поета «Маленьке — не смішне», а 13 грудня 1963 року близько 23 години В. Симоненко помер у черкаській лікарні. Його серце зупинилося тоді, коли мати вийшла з лікарні. Василю не було й 28 років...

16 грудня відбувся похорон. Був лютий мороз, бліде, вдягнене у мармур, Василеве обличчя, згорьована мати. Була чер-

⁵⁰ *Буряченко С.* Кризь болотну тишу — до весняного грому. К.: «Смолоскип», 2001 — 124 с.

⁵¹ *Пахаренко В.* Як він ішов...Духовний профіль Василя Симоненка на тлі його доби. — Черкаси: Брама-Україна, 2004. — 52 с.

вона калина, сковане морозом і болем місто, непокриті голови людей. Захлинався журую оркестр. І чорний повіз, останній повіз...

«Коли ховали, стільки прийшло людей — з усієї області, приїжджали цілі автобуси. А ми брели по коліна у снігу. Мела страшенна хурделиця. Почали опускати труну. Коля Вінграновський попросив ще раз відкрити її, щоб попрощатися, і дуже заплакав. Пішли до мами вечерять. А на дворі така тиша-тиша, сніг лежить, місяць світить — краса незвичайна так, ніби й природа заспокоїлась. Отак і не стало Васі» (зі спогадів Н. Черняк).

Згадує І. Дзюба: «Зима була рання, сніжна й морозна. На похороні... всі глибоко перейняті невимовним почуттям до Василя. На засніженому кладовищі, на лютому морозі під тяжкими хмарами, крізь які зрідка прохоплювався сонячний промінь, наче з майбуття, говорили над Василевою труною — про те, що колись на цю могилу прийде більше людей; обіцяли зробити все для того, щоб його поезію донести до народу, щоб кожен українець знав, хто такий Василь Симоненко і що він для нас означає. Тоді ще не уявлялося, яким довгим виявиться шлях до цього».

Поет залишив нащадкам найсвятіші для нього слова — Україна й мати. Золотом сяють вони на його надмогильному пам'ятнику (скульптор С. Грабовський) у Черкасах:

Можна все на світі вибирати, сину,
Вибрати не можна тільки Батьківщину.

(«Лебеді материнства»)

Поет багато не встиг зробити. І навіть у поезії, за словами І. Жиленко, він тільки починався. Якби не вмер так рано, то ми

б мали поезію зовсім іншої якості й філософського звучання. Новий період його творчості жорстоко обірвався...

«Він дебютував книжкою «Тиша і грім» (1962) — невеличкою і виданою малою кількістю примірників, але її вихід слід вважати літературною подією», — скаже згодом Микола Ушаков.

Уже після його смерті неймовірними зусиллями друзів (І. Дзюби, І. Світличного, Є. Сверстюка, М. Сома та ін.) опубліковано поетичні збірки «Земне тяжіння» (1964), «Поезії» (1966), книжки «Вибрана лірика» (1968), «Лебеді материнства» (1981), том вибраних поезій (1985), збірку новел «Вино з троянд» (1965), збірку вибраних поезій «Берег чекань» (1965, 1973), дві книжки для дітей та фрагменти поетового щоденника «Окрайці думок» (1965), які без перебільшення стали знаковими подіями в історії української літератури.

Твори Василя Симоненка видавали до 1966 року, а потім аж до 1981 року — цілковите забуття. Його книжки вилучалися з бібліотек, а до деяких віршів дописувалися «правильні» рядки. Чому В. Симоненко став «забороненим поетом»?

Перетворення не надто відомого молодого поета й журналіста з Черкас Василя Симоненка на «обранця, вустами якого промовляє доля нації» (за словами діаспорного критика І. Кошелівця), або ж «витязя молоді української поезії» (за словами Олеса Гончара) відбулося фактично впродовж кількох років (1964–66 р.) після його передчасної смерті.

За тиждень після похорону поета зарубіжна радіостанція «Свобода» розпочинає читання недрукованих у СРСР поезій та щоденників Симоненка (одразу прозваних «захалаєвними» — за аналогією з Шевченковими поезіями періоду заслання), які містять чимало гостро критичних висловлювань щодо радянської дійс-

ності. Одночасно така добірка з'являється в січневому числі еміграційного журналу «Сучасність».

«На похорони Василя приїхало красне письменство з Києва, і зник його щоденник. Це я з його мамою потім говорив, вона стверджує, що чужих у хаті не було. Через тиждень після зникнення щоденника канадське радіо почало транслювати сторінки з нього. Зрозуміло, що писався він для себе. Василева прямолінійність подобалася далеко не всім. Тому й оголошено було його «націоналістом», пришито інші ярлики і заборонено видавати його твори» (зі спогадів Едуарда Кухаренка).

Як згодом стане відомо, Симоненкові рукописи заберуть Анатолій Перепада та Іван Світличний і передадуть їх на радіо «Свобода».

На Заході також почнуть виходити збірки Симоненкових поезій. Одну з них — «Берег чекань» 1965 року надрукувало видавництво «Сучасність» з великою передмовою Івана Кошелівця. Збірка швидко розійшлася у двох накладах і стала, за визнанням Кошелівця, «найпопулярнішим виданням повоєнної еміграції». Вірші з неї та уривки зі щоденника завдяки передачам закордонних радіостанцій одразу здобули популярність на Батьківщині: їх записували й передавали одне одному, ризикуючи поплатитись за це свободою.

Тим часом 1966 року в київському видавництві «Дніпро» виходять вибрані «Поезії» В. Симоненка з передмовою Бориса Олійника «Не вернувся з плавання...». Але ефект виявився протилежним від очікуваного: книжку миттєво розкупили, отож уже невдовзі довелось її вилучати з бібліотек і приватних книгозбірень. Після цього твори Симоненка не виходять окремими виданнями в УРСР аж до 1981 року — тоді вийшла книжка поезій «Лебеді

материнства» також з передмовою Бориса Олійника. Хоч на радіо регулярно звучали пісні на вірші Симоненка й мали надзвичайну популярність.

З початком Незалежності поезія В. Симоненка увійшла до шкільної програми, а 1995 року за збірки поезій та прози «Лебеді материнства», «У твоєму імені живу», «Народ мій завжди буде» Василя Симоненка удостоєно Національної премії України імені Т. Шевченка (посмертно).

Пам'ять про Поета вічна. Вона — у його поетичних книжках, які читає уже нове молоде покоління українців, народжене у незалежній Україні, у його піснях, які співають наші сучасники, у назвах вулиць і шкіл, бібліотек. «Увійшовши в українську літературу, Василь Симоненко пристрасно прославив благородний запал своїх ровесників, юність, що «В поєдинок рвалася сміливо, / Глуздові часом наперекір, / те безумство хоробрих, яке міщанам здається абсурдом і нісенітницею, а насправді є, і повинно бути нормою людського життя. Живе лиш той, хто не живе для себе, / Хто для других виборює життя, — таким був Василів девіз і так прожив він сам», — писав Поет Іван Світличний про Поета Василя Симоненка.

«Василь Симоненко — суміш революційного романтика з творів Ю. Яновського, безстрашного шукача-звितяжця з неодмінно мариністичним шармом, типового для творчості Б. Олійника, та трохи модернізованого народника з початку ХХ століття... Місце Василя Симоненка, як культурного героя в національному іконостасі — «останній народний поет»»⁵².

⁵² Різник О., Гриценко О. «Народний поет» сьогодні (Василь Симоненко) / Герої та знаменитості в українській культурі. — К.: УЦКД, 1999. — 352 с. — Режим доступу: <http://izbornyk.org.ua/heroes/hero.htm>

P.S....Микола Леонтович, Олександр Мурашко, Олександра Єфименко, Василь Симоненко, Ігор Александров, Георгій Гонгадзе, Павло Шеремет, Катерина Гандзюк...

Оспівана в піснях, возвеличена поетами у віршах Українська Земле, як довго бути, тобі, землю усевладного свавілля, землю, на якій якийсь чиновник чи поліцейський вважатиме, що може робити усе, що завгодно; землю незахищеності перед безкарністю за чинимі безчинства; землю, на якій закон цинічно не діє; землю, на якій нехтують та принижують людську гідність; землю «врадіївського» та «кагарлицького» синдромів?!

Ти знаєш, що ти — людина.
Ти знаєш про це чи ні?
Усмішка твоя — єдина,
Мука твоя — єдина,
Очі твої — одні.

Більше тебе не буде.
Завтра на цій землі
Інші ходитимуть люди,
Інші кохатимуть люди —
Добрі, ласкаві й злі.

Сьогодні усе для тебе —
Озера, гаї, степи.
І жити спішити треба,
Кохати спішити треба —
Гляди ж не проспий!

Бо ти на землі — людина,
І хочеш того чи ні —
Усмішка твоя — єдина,
Мука твоя — єдина,
Очі твої — одні.

Зміст

I. Родовід Василя Симоненка	5
II. Василева Мама	11
III. Мала батьківщина поета	22
IV. Дитинство. Дід Федір	28
V. Шкільні шляхи	47
VI. Університетська п'ятирічка	65
VII. Симоненкове кохання	87
VIII. Шістдесятник	99
IX. Не топтати вже Василеві рясту	107

Популярне видання

Серія «Знамениті українці»

КОЛЯДА Ігор Анатолійович

ВАСИЛЬ СИМОНЕНКО

Головний редактор *О. В. Красовицький*
Відповідальна за випуск *Н. С. Бородюк*
Художній редактор *О. А. Гугалова-Мешикова*
Технічний редактор *Г. С. Таран*
Комп'ютерна верстка: *Т. В. Мальчевська*
Коректор *О. В. Лівінська*

Підписано до друку 14.10.2020. Формат 70 × 108 ¹/₃₂.

Умов. друк. арк. 5,60. Облік.-вид. арк. 5,38.

Тираж 250 прим. Замовлення №

ТОВ «Видавництво Фоліо»
вул. Римарська, 21А, м. Харків, 61057
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5244 від 09.11.2016

Сайт та інтернет-магазин видавництва:
www.folio.com.ua
Електронна адреса:
market@folio.com.ua

Надруковано з готових позитивів
у ТОВ «Видавництво Фоліо»
вул. Римарська, 21А, м. Харків, 61057
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5244 від 09.11.2016